

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Josef Adamec a Obec křesťanů. Komparace vzpomínek a pramenů
Josef Adamec and Christian community. Comparison of memories and
documents

Vojtěch Vondrášek

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Hnilica, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Výtvarná výchova

Rok odevzdání: 2024

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Josef Adamec a Obec křesťanů. Komparace vzpomínek a pramenů* potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 15. dubna 2024

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval vedoucímu své práce panu doc. PhDr. Jiřímu Hnilicovi Ph.D. za cenné rady a odborné vedení práce. Dále chci poděkovat Aleně Nevrkové, Janu Matěchovi a Miroslavu Pražanovi za jejich čas a informace. Na závěr chci poděkovat panu faráři Tomáši Boňkovi, který mi pomohl lépe nahlédnout do tématu.

ABSTRAKT

Bakalářská práce *Josef Adamec a Obec křesťanů. Komparace vzpomínek a pramenů* si klade za cíl prozkoumat vývoj náboženského hnutí Obec křesťanů ve 20. století. Pro uvedení do kontextu se začáteční část práce zabývá duchovědným směrem – *antroposofií* a jejím zakladatelem Rudolfem Steinerem. Druhá kapitola je věnována *Obci křesťanů*, její charakterizaci, vývoji ve světě a v Československu. Poslední kapitola je věnována knězi Josefu Adamcovi, který českou *Obec křesťanů* vedl napříč dvěma totalitními režimy až do sametové revoluce. Práce vychází z archivních dokumentů, pramenů osobní povahy, dobových periodik, sekundární literatury a rozhovorů s pamětníky, kteří byli v *Obci křesťanů* aktivní během jejího zákazu. Autor se snažil vytvořit ucelený výklad vývoje alternativního náboženského hnutí, kterému režimy minulého století nepřály, ale díky odhodlání jedince přežívá až do dnes.

KLÍČOVÁ SLOVA

Antroposofie, Obec křesťanů, Josef Adamec, alternativní náboženské hnutí

ABSTRACT

The Bachelor's thesis *Josef Adamec and the Christian Community. Comparison of memories and documents* aims to explore the development of the religious movement *Christian Community* in the 20th century. To put into context, the first chapter is about spiritual philosophy called *Anthroposophy* and its founder Rudolf Steiner. The second chapter is dedicated to the *Christian Community*, its characterization and development in the world as well as in Czechoslovakia. The final chapter introduces priest Josef Adamec, who led the Czech *Christian Community* through two totalitarian regimes until the Velvet Revolution. The thesis is based on archival documents, sources of personal character, periodicals, secondary literature and interviews with witnesses who were active in the *Christian Community* during its ban. The author attempted to create a comprehensive interpretation of the development of an alternative religious movement, which wasn't supported by the last centuries political regimes, but thanks to the determination of Josef Adamec, it has survived until today.

Obsah

I. Úvod.....	1
II. Antroposofie	3
1. Co vedlo ke vzniku myšlenkového směru.....	3
2. Rudolf Steiner, zakladatel antroposofie.....	5
Život Rudolfa Steinera	5
Působnost Rudolfa Steinera v Praze a vliv antroposofie na české prostředí.....	9
3. Náplň myšlenkového směru	13
Antroposofické cvičení.....	13
Aplikované disciplíny antroposofie.....	15
III. Obec křesťanů	17
1. Obec křesťanů ve světě	17
Charakterizace a ritus Obce křesťanů.....	19
3. Obec křesťanů v našem prostředí napříč 20. stoletím	24
Počátky.....	24
Vývoj v době druhé světové války.....	26
Druhý zákaz.....	30
Po sametové revoluci.....	36
IV. Josef Adamec.....	38
1. Raný život Josefa Adamce:	38
2. Vzpomínky na válku.....	42
3. Vzpomínky po válce.....	43
V. Závěr	48
Seznam použitých pramenů a literatury	50
Seznam obrazových příloh.....	54

Úvod

Téma mojí práce je do určité míry tématem osobním. Již v dětství jsem slyšel příběhy o jakémsi *Strýčkovi*, tajemné postavě naší rodiny, o kterém všichni mluvili v tom nejlepším světle. Vyzdvihovali jeho dobročinnost, ochotu, skromnost, a především spirituálního ducha, kterým si dokázal získat každého. *Strýček* Josef Adamec (1902-1995) byl prvním vysvěceným knězem české Obce křesťanů, duchovního hnutí za náboženskou obnovu. Tematicky bychom mohli počátky hnutí hledat v nových religionistických tendencích přelomu 19. a 20. století, v narůstající potřebě vzepřít se zašlým řádům oficiálních západních církví. Samotná Obec křesťanů je dědičkou učení německého filosofa Rudolfa Steinera (1861-1925), zakladatele duchovněného myšlenkového směru zvaného antroposofie, který zde po celý její vývoj, vedle evangelických intelektuálů, figuroval v hlavní roli. Duchovní směr antroposofie (anthroposofie, antropozofie) kombinuje prvky esoterického křesťanství, hinduismu, mytologií, které následně aplikuje do náboženství, pedagogiky, lékařství nebo zemědělství. Napříč celým 20. stoletím se kolem antroposofického hnutí objevovaly zajímavé osobnosti z intelektuálních kruhů. Zejména mě pak zaujala skupina zakládajících pražských antroposofů, kde figuroval například také Gustav Meyrink, Franz Kafka, Max Brod, Albert Einstein nebo sestry Ida Freund a Berta Fantová. Pozoruhodné osobnosti se vyskytovaly také v okolí Josefa Adamce. Věděl jsem, že Obec křesťanů byla za druhé světové války i za socialismu zakázána, zajímalo mě však, jak významnou roli mezi podzemními církvemi sehrála. Vývoj antroposofie, Obce křesťanů i život Josefa Adamce doprovázely významné milníky našich dějin. Svou práci bych proto rád pojmul jako historickou sondu do minulého století. Jeho dětství se odehrávalo v maloměstských poměrech za Rakouska-Uherska, dospívání a cesta vzhůru šly ve světle událostí první republiky, první propady přišly s počátkem protektorátu, s jeho životem si pohrávaly komunistické garnitury. On ale svou životní cestu chápal jako poslání a dar. Až do konce svých dnů, ani v těch nejtěžších chvílích, z ní nehodlal sejít a zůstával vždy duchovní oporou pro druhé.

Ve své práci se nejprve zaměřím na historický vývoj, představím výchozí a ideové principy antroposofie a duchovní zásady Obce křesťanů. V druhé kapitole rozeberu podrobněji Obec křesťanů, abych představil vývoj hnutí ve světě i u nás, a to v kontextu důležitých historických událostí. V poslední kapitole se budu věnovat Josefu Adamcovi. Účelem kapitoly bude doplnit stanovenou historickou rovinu o pohled jedince, který dané události prožil. Tím se dostávám také ke kritice pramenů a celkově mým zdrojům. V kapitolách týkajících se Obce křesťanů a Josefa Adamce budu vycházet zejména z Adamcových vzpomínek. Pramen osobní povahy, který může být pro historickou práci v jistých smyslech ošemetný. Lidé v retrospektivně

psaných vzpomínkách skutečnost zkreslují nebo nezmiňují. V mém zájmu bude nahlížet na pramen s nutným odstupem a brát jej jako osnovu, či zdroj doplňujících informací psanou tím nejpovolanejším. Nabyté poznatky porovnáám s informacemi z archivů. V Národním archivu jsem prostudoval fond Policejního ředitelství Praha, který obsahuje zprávy o Adamcovi v rámci evidence obyvatelstva, jeho žádosti o vydání cestovního pasu a povolávací výzvu z četnické stanice v pomnichovských dnech. Dále, pro doplňující informace ke kontextu přelomu 40. a 50. let, jsem čerpal informace z fondu Úřadu pro věci církevní. Archiv hlavního města Prahy mi odhalil informace o Spolku přátel Obce křesťanů, zastupujícího pražský sbor v jednání s úřady, účetnictví, korespondenci atd. Archiv bezpečnostních složek bohužel nemá k dispozici žádné dochované složky na Josefa Adamce, využil jsem tedy alespoň možnosti prostudovat spis o pražských antroposofech (anthroposofech, antroposofistech), kteří měli k Adamcovi blízko. Doplňující informace o životě Obce křesťanů jsem čerpal v jejich periodikách – Práh (1932-1940) a Okruh a střed (1995-). Jelikož se ve své práci budu zabývat vzpomínkami, rozhodl jsem se oslovit také několik pamětníků. Tři z nich mi poskytli pohled do 70. let, kdy byli v ilegální Obci křesťanů aktivní. Čtvrtý, současný farář Obce křesťanů Tomáš Boněk mi ochotně sdělil doplňující informace o vývoji Obce křesťanů a poskytl mi k prostudování dokumenty z jejich pražského archivu. Odborné historické literatury na podobné téma není mnoho. Historikové se věnují církevním dějinám nebo persekuci během totalitních režimů, avšak vývoj menších církevních hnutí, jako je Obec křesťanů, je většinou popsán spíše v religionistických přehledech. Nejblíže mé tematice je monografie Franka Peschla o Josefu Adamcovi (*Stánek našeho srdce hoří*), práce sic čtivá a obsáhlá, avšak do jisté míry popularizační. Sekundární literatury k mému tématu tedy příliš mnoho není, využíval jsem ji tedy zejména k doplnění informací týkajících se antroposofického učení nebo jiných duchovnědných náležitostí.

Rád bych poznamenal, že moje vlastní zkušenost s antroposofickým učením a Obcí křesťanů byla kromě rodinného příběhu na počátku minimální, podrobně a vlastně poprvé jsem s tímto tématem potkal až při shromažďování pramenů. Nerad bych tedy, aby má práce vyzněla jakkoliv popularizačně nebo propagačně, k celé problematice se budu stavět objektivně, na prameny budu nahlížet kriticky a v kontextu historických souvislostí, jak je u historické práce žádoucí.

II. Antroposofie

Antroposofie je pojem, který není široké veřejnosti asi příliš znám.¹ Považuji za podstatné myšlenkový proud, na jehož půdě se odehrávalo veškeré dějství života Josefa Adamce a Obce křesťanů, nejprve představit. Velmi stručně lze antroposofii charakterizovat jako kulturní, duchovní, vědecký, ale v určitém smyslu i sociální myšlenkový směr, který, jak tomu u všech ideologií bývá, vznikl v určitém kulturně-spoločenském kontextu. Než se pustím do hlubšího výkladu, rád bych charakterizoval několik pojmů, které o onom kontextu vypoví více a s jejichž znalostí budeme i lépe chápat antroposofii samotnou.

1. Co vedlo ke vzniku myšlenkového směru

Náboženství ve 20. století procházelo velkými změnami. Nejen z důvodu proměn religiozity během dob osvícenství, ale také díky zrychlující „globalizaci“, přísunu východní tradice hinduismu a buddhismu či obecné duchovní krize vyplývající z obou světových válek. Náboženský úpadek byl střídán novými duchovními hodnotami, mnohdy netradičními a na první pohled pochybnými. Byla to součást modernistického a postmoderního vývoje celého kulturního světa, který mohl být pro konzervativní jedince nepřijatelný, ale liberálnější části společnosti konečně nabízel odpovědi na roztroušený a chaotický svět minulého století.

Rosikrucánství (rosenkruciánství) je téměř v každém textu o vzniku antroposofie zmíněno jako jeden z hlavních inspiračních zdrojů. Hnutí Růže a Kříže je alternativní duchovní směr, který vzniknul na přelomu 16. a 17. století v německém luteránském prostředí. Křesťanskou tradici spojuje s alchymistickými nebo jinými hermetickými tématy. První rosikruciánské spisy pocházejí z počátku 17. století, vyplývají z fiktivní tradice kolem osoby Christaina Rosenkreutze, údajného alchymisty a mága, který kořeny hnutí založil téměř o 150 let dříve. Rosenkreutz je smyšlený charakter evangelického teologa Johanna Valentina Andrea, který ve svých fantaskních textech (např. *Chymická svatba Christiana Rosenkrutze, Fama fraternitatis Rosae Crucis Confessio Fraternitatis*) celý směr vytvořil sám.² I přes nejasné počátky hnutí se mezi jeho sympatizanty objevovaly osobnosti jako Francis Bacon (1561-1626) či Jakub Böhme (1575-1624). Jejich symbolika se objevovala např. u později vzniklých svobodných zednářů.

¹ Když ale zmíníme její aplikované formy, lidé si možná uvědomí, že se s antroposofií již setkali, aniž by se jí zabývali hlouběji.

² Postavu Rosenkreutze vytvořil J. V. Andrea jako historického zakladatele hnutí. Neztotožňuje se s ním.

V moderních dějinách jsou činní zejména v USA v rámci hnutí AMORC (*Antiquus mysticusque ordo rosae crucis*). Toto hnutí prohlašuje tradice klasického křesťanského světa za mrtvé, staví se do role jejich alternativy a svou tradici vyvozuje od manichejců, katarů nebo bogomilů.³

Druhým zásadním zdrojem pro antroposofii je teosofie (theosofie). „Moudrost o bohu“,⁴ založená rusko-německou šlechtičnou Helenou Petrovnou Blavatskou (1831-1891) a americkým právníkem a plukovníkem Henrym Steelem Olcottem (1832-1907) dne 17. listopadu 1875 v New Yorku. Nauka o bohu, soubor věroučných výpovědí, jakási vyšší nauka, kterou člověk od boha získává.⁵ Základním podnětem pro její vznik byly spiritistické proudy, které se od 50. let 19. století rychle rozšiřovaly v evropském a americkém prostředí. Náplní teosofie bylo studovat a porovnávat jednotlivé náboženské a filosofické směry, výsledkem čehož měla být univerzální duchovní nauka vyhovující celému lidstvu. Blavatská byla velmi zcestovalá a celý život se kromě spiritismu zabývala studiem orientálních náboženství, západního esoterismu, hinduismu, ale také lidskou psychikou a společností – viz. např. díla *Tajná věda, Odhalená Isis*. Ještě za své působnosti stanovila 3 základní cíle teosofie: Vytvořit jádro univerzálního bratrství lidstva bez rozdílu rasy, barvy pleti, pohlaví, národnosti, sociální příslušnosti a víry; podporovat srovnávací studium filozofie, náboženství, věd a ukázat univerzální etiku každého studia; probádat nevysvětlené přírodní zákony a latentní psychické i duchovní síly v člověku. Ze Spojených států se zakládající členové roku 1878 přesunuli do Indie, kde se začali velmi rychle a vlivně etablovat. Teosofická společnost se např. účastnila založení Indického národního kongresu (INC) r. 1885. V Indii došlo k řadě skandálů plynoucích ze zpochybnění jasnoviděckých schopností Blavatské, což vedlo k odpojení americké sekce pod vedením Williama Quana Judge. Po smrti Blavatské nastalo v Teosofické společnosti schizma – společnost byla definitivně rozdělena na americkou sekci pod vedením Judge a euroasijskou sekci pod vedením Annie Wood Besantové. Roku 1911 vedení adyarské (euroasijské) Teosofické společnosti představilo světu chlapce Džiddú Krišnamurtího (1895-1986),⁶ jakožto nového učitele lidstva, reinkarnovaného Buddhu/Ježíše Krista a avatára, který povede sjednocenou duchovní společnost. To byl rozhodující podnět pro představitele

³ ŠTAMPACH, Ivan. *Přehled religionistiky*. Praha; Portál. 2008. ISBN 978-80-7367-384-0. (s. 164).

⁴ Boha s malým „b“ volím z důvodu pozdějšího vývoje teosofického hnutí. Jeho nauka je universální a nevztahuje se na křesťanské tradice vypovídající o jediném Bohu. Tradiční monoteistickou představu osobního Boha Blavatská sama nahradila vizí jakéhosi „mnohovrstvého božství“.

⁵ ŠTAMPACH, Ivan. *Počátky moderního teosofického hnutí*. Praha, Dingir, religionistický časopis o současné náboženské scéně. roč. 11. 2008. (s. 12-13). (dostupné online: <https://www.dingir.cz/archiv/Dingir108.pdf#page=13>).

⁶ Krišnamurti se roku 1927 od Teosofické společnosti distancoval a vystupoval jako nezávislý guru bez institucionální základny. Po jeho odchodu a smrti Besantové začala popularita Teosofické společnosti v Adjáru slábnout.

středoevropského proudu, kteří již déle nesouhlasili se silícím zájem o hinduismus na úkor křesťanského esoterismu. Vrchní představitel německých teosofistů Rudolf Steiner tedy roku 1913 učinil krok k osamostatnění, opustil Teosofickou společnost a ve svém vlastním duchu založil společnost Antroposofickou.⁷

2. Rudolf Steiner, zakladatel antroposofie

Život Rudolfa Steinera

Myšlenky a postoje Rudolfa Steinera měly ve 20. století schopnost oslovit, ovlivnit a nasměrovat řady lidí, které v době meziválečné nejistoty a totalitních despocií hledaly místo, kam se uchýlit, a cestu, po které projít krutými časy. Steiner, narozený 27. února 1861 v chorvatském Kraljevcu (tehdejší Dolní Uhry), strávil celé dětství v kontrastu rychle se rozrůstajícího průmyslového světa a stále nedotčené přírody Alp a přilehlých lesů.⁸ Od mládí četl filosofické texty (např. Kantovu *Kritiku čistého rozumu*) a měl výrazný talent pro humanitní vědy – zejména pak pro religionistické úvahy, a to i díky všudypřítomnému působení katolicismu a jeho vlastním zkušenostem z dob ministrování. I přes to se vydal přírodovědným směrem, kvůli zálibě v matematice a geometrii se zapsal na vídeňské Vysoké učení technické s cílem stát se inženýrem. Steinerovým mentorem se stal profesor a spoluzakladatel Vídeňského Goethova spolku Karel Julius Schröer (1825-1900).⁹ Ten jej seznámil s dílem Johanna Wolfganga von Goetha (1749-1832) a svěřil mu první kriticky komentované vydání Goethových vědeckých spisů.¹⁰ Steiner se zaměřil na teorie botanické (zejména pak metamorfózu, podle které se „v přírodě vše živé vyvíjí, nic nezůstává takové, jak zamýšlel při stvoření Bůh“)¹¹ či teorie barev, ve kterých začal objevovat duchovní podněty. Zajímavé je, že Steiner se opět objevil na hraně dvou světů – alternativního vědeckého přístupu Goetheho, proti

⁷ Steiner své příznivce v Teosofické společnosti vyzval k osamostatnění již roku 1912 ve Vídni, při uvedení svých tří mysterijních dramát. VOJTÍŠEK, Zdeněk. *H. P. Blavatská a její theosofie*. Praha, Dingir, religionistický časopis o současné náboženské scéně. roč. 3. 2000 (s. 12-13). (dostupné online: <https://dingir.cz/archiv/Dingir200.pdf>).

⁸ Jeho otec pracoval na železničních stanicích, na kterých rodina také žila. Jak Steiner sám vzpomíná, fascinovaly ho technické záležitosti a fyzikální jevy, ale stejnou měrou také vycházky po přírodě a hloubání v jejích tajích. Viz. STEINER, Rudolf. *Má cesta životem*. Olomouc, Michael. 2000. ISBN 80-86340-08.2 (s.4-10).

⁹ Viz. např. KOBIALKA, Hans. *Schröer, Karl Julius – Kulturstiftung der deutschen Vertriebenen*. (online) <https://kulturstiftung.org/biographien/schroer-karl-julius-2> (německy) (cit. 2024-03-20).

¹⁰ Nejprve v rámci spolupráce s Schröerem, později, r. 1890, nastupuje do nově vzniklého Goethova a Schillerova archivu ve Výmaru zkoumat i jeho nevydané rukopisné práce.

¹¹ STEINER, 2000 (s.41).

kterému stavěl moderní matematizovanou přírodovědnou metodu trpělivého, bdělého a empirického bádání.¹² Po komparacích s díly ostatních myslitelů 19. století své poznatky soustředil do díla *Filosofie svobody* (1893), kterým již 20 let před vznikem antroposofie nastínil její základní principy.¹³ Postupně rozšiřoval své poznání, a kromě Goethových prací vydává např. publikace o Friedrichu Nietzsche (*Friedrich Nietzsche, bojovník proti své době*), Jeanu Paulovi, Schopenhauerovi. Vedle studia se během svých cest a pobytů v zahraničí seznámil a diskutoval s řadou tehdejších osobností. Tato „etapa“ vyvrcholila obhajobou vývojové teorie a jejího zastánce, filosofa Ernsta Haeckela v letech 1900-1903 a vydáním souhrnných dějin filosofie, *Záhady filosofie I. a II.* V nich Steiner popisuje nejprve myšlenkové zápasy 19. století a následně vývoj filosofie od antického Řecka až na práh 20. století. Přiklonil se k přesvědčení, že k pochopení podstaty a pravdy je třeba brát ohled na všechny úhly pohledu, třeba i protichůdné.¹⁴ Postupně, zejména koncem 19. století, se také prohluboval Steinerův zájem o křesťanství – na jedné straně kritika oficiálních církví, potlačujících individualitu a propadajících materialistickým rozmarům, na straně druhé pak zájem o evropskou mystiku a esoterické křesťanství. Na základě přednáškových cyklů na náboženská témata (*Mystika na úsvitu novodobého duchovního života a její vztah k modernímu světovému názoru a Křesťanství jako mystická skutečnost* z let 1901-02) mu byla nabídnuta vedoucí funkce německé sekce Teosofické společnosti (spadající již tehdy pod ayárskou větev, pod vedením Annie Besant). Podle Ivana Štampacha vedoucí roli přijal z praktických důvodů. Doufal totiž, že mu teosofie poskytne cestu k duchovnímu poznání. Namísto již zmíněného hinduistického „trendu“ se Steiner raději zaměřil na evropskou duchovní tradici, vycházející již ze starověkého Egypta, pokračující napříč antickým Řeckem a Římem a díky křesťanství zachované dodnes.¹⁵ Ve funkci vrchního sektáře¹⁶ německé Teosofické společnosti vydal díla *Theosofie* (1904), *O*

¹² Kromě Goetha jej ovlivnila v této době také dvojice německých filosofů: Johann Gottlieb Fichte (1762-1814) a Friedrich Schelling (1775-1854). Z Fichtova díla si odnáší zejména pojetí *Já*, které předchází všechny skutečnosti a určuje samo sebe. U Schellinga jej zaujalo vyrovnání a sjednocení ducha s přírodou. Viz. ŠTAMPACH, Ivan. *Anthroposofie u nás dnes*. Praha, Dingir, religionistický časopis o současné náboženské scéně. roč. 3. 2000. (s. 14-16).

¹³ V díle zastává teorii tzv. Goetheanismu – způsob poznání, který staví do protikladu osvícenským myšlenkám a přírodním vědám 19. a 20. století. V tomto pojetí je lidská duše jevištěm, na kterém se setkávají vnější a niterní vjemy. Myšlenkový pojem i smyslový vjem patří ke každé pozorované věci a dohromady tvoří totalitu objektu. Takto poznávaná skutečnost stupňuje až k vnitřnímu obraznému nazírání – tzv. imaginaci. Viz. BAUMANN, Adolf. *Abeceida antroposofie. Slovník s výkladem pojmů z oboru antroposofie*. Břežnice, Ioanes. 1999. ISBN 80-86294-01-X (s. 72-73).

¹⁴ K tomuto poznání mu zcela jistě napomohly roky působení v Berlíně, během kterých se stýkal s tehdejší bohémskou mladou generací situovanou kolem časopisu *Magazin für Literatur*, ale také se studenty „Školy pro vzdělávání dělníků“, kterým přednášel o dějinách lidstva. Kvůli marxistickému směřování školy byl r. 1905 zbaven postu. Viz. STEINER, 2000 (s. 123-140).

¹⁵ ŠTAMPACH. Dingir. 2000. (s. 14-16).

¹⁶ Oficiální pojem v teosofických textech, nejvyšší sektář/předseda.

poznání vyšších světů (1909), *Tajná věda v nástinu* (1910) a do již ustálených řádů se snažil zanést nový prvek – umění. Neboť měl odjakživa blízko k dramatu – během let strávených v Berlíně vydával mimo jiné *Dramaturgické listy* (*Dramaturgische Blätter*) a byl členem Berlínské dramaturgické společnosti (Berliner Dramaturgische Gesellschaft),¹⁷ nacvičoval divadelní hry esoterního obsahu. Sám pak mysterijních dramát zinscenoval: *Brána zasvěcení* (1910); *Zkouška duše* (1911); *Strážce prahu* (1912); *Procitnutí duše* (1913)¹⁸. Mysterijní dramata jsou veršovaná a pojednávají o spirituální cestě lidí, vzájemně karmicky propojených. Hry jsou plné symbolů a alegorií, hlavní postava, malíř Jan Thomasius, nás v ději provází po různých místech, ale také dějinných etapách, části her se odehrávají např. ve středověku či starověkém Egyptě. Pro jedinečný scénický zážitek bylo třeba také přizpůsobit prostředí divadel – to se stalo jedním z podnětů k pozdější stavbě antroposofického sídla zvaného Goetheanum.¹⁹ Steiner získal mezi evropskou intelektuální elitou jméno již jako představitel Teosofické společnosti – jeho přednáškové cykly navštívil mimo jiné např. ruský malíř Vasilij Kandinskij (1866-1944), který z nich čerpal motivy pro svá abstraktní díla, nebo básník Christian Morgenstern (1871-1914), s nímž si Steiner dopisoval.

Celá dosavadní Steinerova cesta vyvrcholila začátkem roku 1913, kdy se rozešel s Teosofickou společností a ze své vlastní iniciativy založil Antroposofickou společnost (neoficiálně založenou již o rok dříve v Kolíně nad Rýnem).²⁰ Ještě téhož roku (20. září 1913) položil také základní kámen budoucího Goetheana ve švýcarském Dornachu, poblíž města Basileje. Společnost rychle nabírala členy z Německa, Skandinávie, Rakouska, Švýcarska, Itálie nebo Československa. Je zajímavé, že sám Steiner se členem nestal – zůstal ve zdrženlivé roli přednášejícího, i přesto byl pro všechny symbolickým „vůdcem“. Společně s výstavbou nového sídla, která pokračovala i během trvající první světové války, byla rozvíjena také antroposofie samotná. Myšlenkový směr byl postupně aplikován do různých kulturních odvětví.²¹ Kromě mysterijních dramát Steiner vymyslel kolem roku 1912 tzv. eurytmii – pohybové umění založené na pravidelném rytmu, nejčastěji používané v tanci, ale vyskytující se také v malířství či sochařství, podle Steinera inspirováno Goethovou metamorfózou rostlin. Cílem eurytmie je vycházet z vlastního nitra (duše), má být čistě individuální a nealegorická. Dalším ze

¹⁷ Z let 1889-1900 jsou dochovány také rozsáhlé články, týkající se divadelně-politických a divadelně teoretických témat, ale také recenze a kritiky různých dramatických děl, inscenací, autorů i herců.

¹⁸ Zde jeho dramaturgická cesta končí, neboť jeho plány přerušila Velká válka, vypuknuvší roku 1914.

¹⁹ BAUMANN. 1999. (s.107).

²⁰ Viz. např. biografie LINDENBERG, Christoph; MYSLIVEC, Josef. *Rudolf Steiner*. Ostrava, Opherus. 1998. ISBN 80-902647-0-0. (s. 97).

²¹ Představení myšlenkového směru a podrobnějším vysvětlení jednotlivých aplikovaných odvětví níže.

Steinerových úspěchů bylo založení první Waldorfské školy pro děti zaměstnanců továrny na cigarety Waldorf-Astoria poblíž německého Stuttgartu roku 1919.²² Samotné waldorfské školství vychází ze Steinerovy ideje sociální trojčlennosti, kterou reagoval na poválečné uspořádání Evropy.²³ Roku 1921 začal Steiner rozmlouvat s představiteli evangelické církve a s mladými teology o situaci náboženského světa, na základě dialogů byla o rok později založena Obec křesťanů. Nepřestal s usilovnou přednáškovou činností na rozličná témata, ale současně se pokoušel aplikovat své učení také v lékařství (duchovní lékařství, které zakládá společně s Itou Wegmanovou) nebo zemědělství (upozorňuje na nové možnosti obdělávání půdy a celkového přístupu skrze biodynamické zemědělství). Steinerova cesta, doposud velmi progresivní a univerzálně mezioborová, byla v roce 1922 vystavena zkoušce. Steinerovo chatrné zdraví během silvestrovské noci ještě více oslabilo informace, že téměř dokončené Goetheanum podlehl úmyslně založenému požáru, jehož viník nebyl nikdy odhalen. Pouhé spekulace požár připisují buď sílícím sympatizantům nacistického režimu, který proti antroposofii silně vystupoval, nebo radikálním představitelům katolické církve, kterým se znelíbil rostoucí vliv alternativního duchovního směru.²⁴ Sám Steiner však hlavní chybu viděl v sobě samém a dosavadním neuspokojivém směřování Antroposofické společnosti. Proto o Vánocích roku 1923 společně s 800 delegáty založil novou, tentokrát mezinárodní společnost.²⁵ Cílem bylo vytvořit základ pro neviditelné hnutí, k němuž by v jeho pojetí patřili kromě žijících členů i zesnulí a nenarození, a také bytosti nadlidských duchovních hierarchií. Podmínkou přijetí bylo pouhé přesvědčení, že antroposofie do světa šíří dobro a je pro něj užitečná. Žadatel měl vstupem do Antroposofické společnosti vyjadřovat podporu hnutí, nikoliv sledovat vlastní prospěch. Až v tento okamžik vstoupil konečně do Antroposofické společnosti i sám Steiner a stal se jejím předsedou. Přestože se jeho zdravotní stav se horšil, nepřestával vyvíjet velké úsilí v přednáškové činnosti nejen v Dornachu a Stuttgartu (který se stal centrem Obce křesťanů), ale také v jiných evropských městech. Již v září 1924 byl nucen ulehnout na lůžko, sice dále publikoval články, ale síly jej opouštěly. Rudolf Steiner zemřel dne 30. 3. 1925, Antroposofická

²² DOSTAL, Jan. *Rudolf Steiner – zakladatel antroposofie*. In. JANKOVSKÁ, Hana. *Průvodce českou antroposofií*. Praha, Fabula. 2002. ISBN 80-86600-00-9. (s.24).

²³ Podle Steinera je příčinou první světové války zejména nezvládnutí sociálních a vnitropolitických problémů, kterým se vlády mocností vyhýbaly. Steiner nesouhlasí se 14 body amerického prezidenta Wilsona, které jsou v rozporu s evropskou tradicí. Sociální trojčlennost zahrnuje hospodářské, kulturní a právní sféry lidského života, které byly v minulosti potlačovány absolutistickými vládci. Podle Steinera by se měly rozvíjet na ideálech Francouzské revoluce – *bratrství* v hospodářství, svoboda v kultuře a *rovnost* před zákonem. Více viz. BAUMANN. 1999 (s. 151-157).

²⁴ Viz. rozhovor s Alenou Nevrklovou, neoficiální členkou Obce křesťanů a neteří Josefa Adamce, ze dne 28. 1. 2024. (výpisky z rozhovoru ve vlastnictví autora).

²⁵ Lindenberg. 1998. (s. 135).

společnost byla stále na svém počátku a ani práce na výstavbě nového Goetheana nesoucího Steinerovu památku neutichly.²⁶

Působnost Rudolfa Steinera v Praze a vliv antroposofie na české prostředí

Protože se jedná o práci věnovanou zejména situaci v Československu, rád bych ještě věnoval krátkou část textu vztahu Rudolfa Steinera k českému (pražskému) prostředí, které několikrát navštívil a dožajista ovlivnil. Tím měl přímý vliv i na skupinu, jež je středem mé pozornosti. Stejně jako v zahraničí, i v Československu se před rozkvětem antroposofie uchytilo zprvu hnutí spiritistické a později teosofické. Počátky doložených spiritistických seancí můžeme datovat do roku 1891. Dostávají se do našeho prostředí společně s martinismem²⁷ popř. jinými alternativními proudy, zejména díky iniciativě říšského poslance ve Vídni, barona Adolfa Franze Leonhardiho (1856-1908). V českých zemích, stejně jako ve zbytku Evropy sílil zájem o alternativní směry, v malbě, v sochařství, v hudbě, nicméně i v duchovní oblasti se objevily různé cesty směřující k vymanění se – dle dobového pohledu – z dosavadních trouchnivějších řádů. Před založením Teosofické společnosti je na českém prostředí činná zejména lóže U modré hvězdy, ve které se od roku 1891 konaly spiritistické seance, mezi jejichž účastníky bychom našli slavné osobnosti různých povolání: spisovatele Gustava Meyrinka²⁸ (1868-1932); šlechtice Jana Nepomuka Františka z Harrachu (1828-1909) nebo malíře Gustava Miksche (1857-1918). Kromě spiritistů byla činná též společnost svobodných zednářů, v jejímž rámci je pro tuto práci nejzajímavější osoba Františka Zavřela (1878-1915),²⁹ který propojoval zednářskou a Teosofickou společnost. Jeho příběh je kvůli nedostatku pramenů doposud málo známý, z dochované korespondence však víme o jeho blízkých vztazích s Rudolfem Steinerem i jeho manželkou Marií, ale také s dalším představitelem zednářů – spisovatelem Viktorem Dykem. František Zavřel měl, stejně jako Steiner, velké nadšení pro divadlo, jemuž se

²⁶ Dostal. 2002. (s. 25).

²⁷ Podobně, jako jsme mohli vidět u rosikuciánství, také martinismus vychází ze smyšleného učení neznámého filosofa: Louise-Clauda de Saint-Martin. Organizačně je formováno až v 90. letech 19. století Francouzem Gérardem Encaussem (zvaným Papus). Cílem martinistů je dosáhnout oproštění od materiálních hodnot, ale také materiálního (hmotného) těla – snaží se dosáhnout čistého zduchovnění. Člověk se má orientovat na lásku a moudrost. Viz. ŠTAMPACH. 2008. (s. 165).

²⁸ Gustav Meyer (Meyrink) působil v 90. letech 19. století jako právník. Spiritualistické proudy jej však velmi nadchly a po konfliktech se zákonem (kvůli dvěma křivým udáním) začaly vyplňovat také jeho písemná díla – např. jeho asi nejslavnější román *Golem*. Zpočátku hostil ve svém pražském bytě první spiritistická setkání a seance. Později se však velmi zradikalizoval. Začal vystupovat proti Rudolfu Steinerovi a stal v určitém smyslu jakýmsi jeho protipólem. Ve svých písemnostech inspiroval Steinerem negativně vnímané postavy. Byl pro něj přílišným zastáncem křesťanského esoterismu a jakéhosi racionálního postoje. Meyrink, na rozdíl od Steinera, ve svých dílech nechával spiritistické tendence sršet natolik, že se v nich sám ztrácel. Okultní a mystické záležitosti pro něj představovaly únik před světem, který jej tolik svíral. Viz. ZDRAŽIL, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha. Osobnosti, instituce, impulzy*. Praha, Fabula. 2015. (s. 24-32).

²⁹ Nezaměňovat s jmenovcem Františkem Zavřelem (1884-1947).

pravděpodobně věnovali během společných let strávených v Berlíně – právě kulturní pozůstalost (byl prvním představitelem expresionistického divadla u nás) je jednou z mála věcí, kterou Zavřel dnešnímu světu zanechal. Za zmínku také stojí, že teosofické učení mělo nemalý vliv na spisovatele Julia Zeyera (1841-1901), který svým zájmem o mytologii získal takový přehled o světových náboženstvích, že byl schopen povznést se do jakéhosi nadkonfesního stavu.³⁰ Lóže U modré hvězdy neměla příliš dlouhého trvání, zřejmě se rozpadla již roku 1895. Na jejích základech však byl 28. 9. 1897 ustanoven Teosofický spolek,³¹ který pořádal přednášky nejen českých, ale také zahraničních členů (např. němečtí teosofisté Edwin Böhme nebo Franz Hartmann³²). Roku 1908 byl spolek přeformulován na Českou společnost theosofickou. Docházelo k častým stykům s německou sekcí Teosofické společnosti, jejíž předseda, Rudolf Steiner, navštívil ve své vedoucí roli Prahu celkem šestkrát (1907-1912). Oficiálním cílem jeho cest byly vždy přednášky, několik veřejně přístupných a zbylé pro uzavřenou, nejprve Teosofickou a později také Antroposofickou společnost. Návštěvnost přednášek byla na tehdejší poměry poměrně vysoká. První pražskou přednášku věnoval Steiner pedagogice – *Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy* (20. 2. 1907), další přednášky pak zejména teologickým, religionistickým, filosofickým nebo okultním tématům.³³ Již roku 1912, těsně před odchodem z Teosofické společnosti, dostávaly Steinerovy návštěvy antroposofický nádech, který si rychle získával stoupence nejen z pražského prostředí. Po vypuknutí první světové války Steinerovy cesty na čas utichly. Autor sám byl nucen přednášet pouze v Dornachu a Stuttgartu. I přesto opět navštívil Prahu již roku 1915, aby zde vyjádřil solidaritu místním rozrůstajícím se antroposofickým kruhům. Po skončení války, v prosinci r. 1918, Steinerova přivítala nově vzniklá Československá republika, během pobytu v Čechách tedy kromě přednášek cestoval po památkách v Praze a jejím okolí. Pozastavil se u oken Ludvíkova křídla Starého královského paláce, která otevřela cestu Třicetileté válce; ve Strahovské knihovně, kde

³⁰ I přes to zůstával svobodně smýšlejícím křesťanem. Pro své nadšení v teosofii se měl v Paříži setkat se samotnou zakladatelkou – H. P. Blavatskou, okolnosti mu však nepřály. Tamtéž. (s. 50-55).

³¹ K založení Teosofického spolku došlo z iniciativy Aloise Kocha (1860-1904) a ve vedení spolku byli např. známí hermetici: Karel Pavel Dražďák (1872-1921) nebo Emanuel Hauner (1875-1943). Po Kochově smrti se předsedou stal Jan Bedrníček (1878-1939), pod jehož vedením byl Spolek přeměněn na Teosofickou společnost – Českou společnost theosofickou. Viz. VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Teosofické společenství: různé cesty, stejná konečná*. In. Dingir; náboženský inforsevis. 2022; online: <https://info.dingir.cz/2022/01/theosoficke-spolocnosti-ruzne-cesty-stejna-konecna/> (cit. 2024-28-3).

³² Franz Hartmann (1838-1912) byl vedoucí osobností německých teosofistů před Steinerem. Jejich názory byly protikladné. Hartmann zastával tradiční západní okultismus a orientální nauky, mezitímco Steiner se přikláněl k vyvíjejícímu se duchovnímu západnímu světu. Hartmann pracoval na spojení teosofie a árijsko-germánského populárního hnutí okultisty Guido von Lista. Sám se stal členem této vložené rasistické (ariosofické) společnosti, která se stala jedním z inspiračních zdrojů nacismu. Tamtéž (s. 66).

³³ ZDRAŽIL, Tomáš. *Theosofie v Praze*. In: *Paginae Historiae*, Sborník státního ústředního archivu v Praze. Roč. 6. Praha. 1998. ISSN:1211-9768. (s. 25). K dispozici online: https://rukovet.cms.flu.cas.cz/static/Odkazy_upload/PH_06_1998.pdf (cit 2024-03-28).

polemizoval nad zakázanými knihami a zvažoval, zdali se mezi ně někdy dostanou i ty jeho; v Kapli svatého Kříže na Karlštejně, kterou prohlásil srdcem středověké Evropy a upozornil na důležitost svatováclavské a svatoludmilské legendy.³⁴ Poslední dvě návštěvy Čech, které se uskutečnily v letech 1923 a 1924, zasvětil především upevnění a sjednocení místních antroposofických společností. Obě návštěvy se nesly ve velkolepém duchu, neboť k nim došlo krátce po vzniku mezinárodní antroposofické společnosti (jejíž součástí byli i čeští představitelé), i přesto někteří jedinci vzpomínali, že u Steinera cítili úbytek sil a postupující nemoc, kterou si tak dlouho sám nechtěl připustit, přestože jej postupně přemáhala.³⁵

Na přelomu 19. a 20. století v pražském historickém dějství vystupuje kulturně velmi vlivná generace pražských Němců. Elitu této společnosti pak tvořil zejména kruh studentů kolem filosofa Franze Brentana (1838-1917).³⁶ V pražské kavárně Louvre bylo možné v prvních letech 20. století mohli zahlédnout např. filosofy Alfreda Kastila (1874-1950), Oskara Krause (1872-1942) či Emila Utitze (1883-1956), spisovatele Maxe Broda (1884-1968) a Franze Kafku (1883-1924), pozdějšího prvního rektora Hebrejské univerzity v Jeruzalémě Samuela H. Bergmanna (1883-1975) nebo také dvojici žen, průkopnic, intelektuálek a bojovnic – sester Berty Fantové (1866-1918) a Idy Freundové (1863-1914). Právě Berta Fantová a její „Fantakreis“³⁷ pro nás znamenají pojítka mezi teosofisty a pražskými Němci. Sama byla členkou Teosofické společnosti a pravděpodobně toto téma také otevřela svým německy mluvícím přátelům. Právě na popud Fantové uskutečnil Steiner svou nejdelší návštěvu Prahy (1911), během které měl „pomoci rozšířit českým teosofistům obzory“. Právě z tohoto roku pocházejí nejvýraznější vzpomínky světových osobností na Steinera. Kupříkladu Franz Kafka se s ním, po předešlé korespondenci, setkal, aby mu sdělil svůj vnitřní rozpor týkající se teosofie. V Kafkových denících najdeme dva zápisy týkající se setkání, které v Kafkovi nezanechalo příliš pozitivní dojmy. Podobně rozporuplně se cítil také Albert Einstein, který Steinerovy přednášky v Praze navštívil – podle něj se Steiner snažil uchopit příliš široké spektrum na úkor základních poznatků v jednotlivých oborech. Pozitivnější vliv měl Steiner na Huga Bergmanna či Maxe Broda. Právě Bergmann napsal doktorskou práci o filosofovi a

³⁴ Již dříve se také vyjadřoval k vládě Karla IV. a Rudolfa II. jakožto zásadním milníkům pro naše dějiny. Viz. ZDRAŽIL. 2015 (s. 110-121).

³⁵ Tamtéž. (s. 117-121).

³⁶ K Brentanovým myšlenkám se vyjadřoval i samotný Steiner. Rád navštěvoval jeho přednášky a sám jej pak v těch svých zmiňoval, netajil se, že je jeho filosofickými názory ovlivněn. Tamtéž (s. 95-98).

³⁷ Kruh u Fantových – skupina intelektuálů se z kavárny Louvre přesunula do domu U bílého Jednorozce na Staroměstském náměstí 21. Zde, v bytě manželů Berty a Maxe Fantových, probírali témata, která byla příliš interní, než aby je řešili v kavárně. K domu byla přilehlá též lékárna (Max Fanta i jeho dcera Elsa byli lékárníci). Tamtéž (s. 74-82).

matematikovi Bernardu Bolzanovi (1781-1848), který bydlel nedaleko domu U Jednorozce v Celetné ulici. Na základě těchto okolností Steiner posvětil kruh pražských Němců jako teosofickou skupinu Bolzano, která byla úředně uznána již 19. září 1913 jako Německá anthroposofická společnost Bolzano.³⁸ Většinu výše zmíněných jedinců bychom však v předsednictvu společnosti těžko hledali, stali se pouze řadovými členy a nadále se věnovali svým vlastním zájmům. Reakcí na vznik německé společnosti byl již 25. října 1913 založen také český Vzdělávací spolek Studium (v roce 1915 přejmenován na Anthroposofickou společnost Studium). Pobočky spolu nespolupracovaly, každá směřovala v podstatě dosti rozdílným směrem a k určité spolupráci došlo až na základě Steinerových snah při návštěvě Prahy roku 1923. Oba spolky se věnovaly zejména přednáškové a publikační činnosti. Roku 1925 se doposud samostatné antroposofické spolky staly přidruženými pobočkami nově vzniklé Anthroposofické společnosti v Republice československé. Co se přesné datace vzniku týče: ve spisech Státní bezpečnosti je datem jednotného vzniku mylně uváděno datum 30. března 1925 (tedy datum Steinerovy smrti)³⁹, mezitím ve 12. zprávě Anthroposofické společnosti z let 1924-1925, *Provolání z 1. listopadu 1925* se mezi překlady Steinerových úvah o archandělu Michaelovi dočítáme, že sjezd za účelem založení zemské společnosti se konal mezi 25. a 28. říjnem – počátek tedy můžeme datovat pravděpodobně právě k počátku listopadu r. 1925.⁴⁰ Ještě téhož roku se nově ustanovená skupina Studium sblížila s německými faráři Obce křesťanů, kteří v tomtéž roce zahájili v Praze svou misijní činnost. Když roku 1927 přijel do Prahy zakladatel Obce křesťanů Friedrich Rittelmeyer, právě skupina Studium mu poskytla prostor k přednáškám, které tematizoval podobně, jako před dvanácti lety Steiner.⁴¹ Pokud jde o aplikovaná odvětví antroposofie, roku 1911 pořádal Steiner přednášku na téma okultní fyziologie. Ta se později stala základem antroposofického lékařství, které u nás praktikovalo několik lékařů již ve 20. letech minulého století. Roku 1926 byla na Smíchově založena první pobočka značky Weleda. Po založení první Waldorfské školy ve Stuttgartu se manželka pražského policejního důstojníka Julie Klímová snažila o obdobu i v českém prostředí. Aby představila výhody tohoto pedagogicko-výchovného systému, uspořádala roku 1923

³⁸ V antroposofickém duchu se společnost nesla již v roce 1912, krátce po vídeňských přednáškách, na kterých Steiner vybízel k založení vlastního hnutí, nezávislého na Adyárské teosofické společnosti. Tyto myšlenky z Vídně zprostředkovala vedoucí představitelka antroposofů z Kolína nad Rýnem – Mathilda Scholl (1868-1941). Tamtéž (s 106-110).

³⁹ Archiv bezpečnostních složek. Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV. Sig. Z-6-357. Anthroposofická společnost v ČSR. (s. 37).

⁴⁰ Viz. nevydané Zprávy Anthroposofické společnosti z let 1924-1925. Díl (I.-III.) Nová zpráva vždy k prvnímu dni měsíce, ve třech ročnících tedy celkem 36 čísel. (s 160-163).

⁴¹ BEZDĚK, Robert. *Antroposofie a její vliv na spiritualitu v českém prostředí*. Brno, 2008. Rigorózní práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Ústav religionistiky (s. 76-85).

pedagogický zájezd do Stuttgartu., O rok později podobný zájezd uskutečnili také dva ředitelé a inspektor ze Zlína, aby podobný systém mohli aplikovat také v Baťových školách.⁴² Zásadní vliv měla antroposofie také na náboženství a umění, kterému se z důvodu jeho rozsahu budu podrobněji věnovat až v dalších kapitolách.

3. Náplň myšlenkového směru

Antroposofie v pravém slova smyslu značí moudrost (sofie) o člověku (anthropos). Onou moudrostí je zamýšleno zejména duchovní poznání. Steiner ve svých berlínských přednáškách antroposofii stavěl na imaginární horu, na jejímž úpatí je antropologie a z vrcholu dolů shlíží teosofie. Na rozdíl od akademické antropologie, která se snaží studovat člověka zejména z hlediska fyzického a racionálního, se ale snaží nahlédnout také do lidského nitra. Teosofie je na druhou stranu příliš obecná. Z vrcholu hory má tak široký přehled, že přehlíží maličkosti a jedinečnost každého člověka. Antroposofie je někde mezi nimi, zkoumá sice člověka, ale nahlíží na jeho duchovní stránku, která je jeho neopominutelnou součástí. Samotný termín Steiner nevymyslel, setkal se s ním v publikacích a přednáškách svých oblíbených filosofů (Fichte, Troxler, Zimmermann) a pouze jej aplikoval na svou vlastní nauku.⁴³

Antroposofie sice řeší religiózní témata, není však náboženstvím, spíše spirituálním hnutím. Její kořeny vycházejí z teosofie, ta se však napříč svým vývojem začala příliš orientovat na indické tradice, se kterými se Steiner neztotožňoval, a raději se vydal směrem západního křesťanského esoterismu a evropské filosofické tradice. Z teosofie přejímá zejména univerzalitu a snahu o všezahrnující obecný výklad světa. Antroposofem se může stát kdokoli bez ohledu na vyznání, stejně, jako je tomu u Obce křesťanů, nemá ani antroposofie žádná daná dogmata. Důležité je, aby zájemce poznal antroposofický pohled na svět a začal jej sám aplikovat, studoval antroposofické texty a rozvíjel své povědomí o duchovní vědě. Již v roce 1921 byla v Dornachu k těmto účelům založena Svobodná vysoká škola pro duchovní vědu.

Antroposofické cvičení

Středem každého člověka je duchovní bytost – *Já*, kterou antroposofové zkoumají skrze vyšší poznání – tzv. *intuici, inspiraci a imaginaci*. Ono *Já* obklopuje astrální, éterní a fyzické tělo, ty jsou ve vzájemné rovnováze, která, když o ni člověk pečuje, může člověku pomoci najít individuální přístup, kterým by měl nahlížet na božský duchovní svět, aby se v něm neztratil = jen pokud poznáme naše vlastní nitro, svět kolem nás i duchovní svět, můžeme objektivně

⁴² ZDRAŽIL. 2015 (s 137-141).

⁴³ BAUMANN. 1999 (s. 21-24).

uvažovat nad duchovními otázkami. Při tomto poznávání neexistuje žádný guru (bylo to v souladu se Steinerovými výchovnými názory, nepodporoval totiž autoritativní postavení učitelů nad žáky). Studenti mohou k cestě poznání přistoupit jako k biologii (alespoň k tomu dospěl Rudolf Steiner při studiu Goethových statí o botanice – poznání ducha je podobné jako metamorfóza rostlin – život rostliny je cyklus, od tvrdého semene vede dlouhá cesta ke květu, jehož opylování je součástí dalšího životního cyklu, stejně tak duchovní novic musí absolvovat dlouhou cestu poznání, aby jeho mysl rozkvetla a nabyla plného duchovního vědomí). Novic musí poznat nejprve sebe samého, a to skrze *meditaci* a *koncentraci*, jakožto předstupni *imaginace* – ta v antroposofii značí „duchovní zření“, neboli meditace nad určitým tématem, předmětem. Díky imaginaci se jedinci začne vyjevovat v mysli obrazový svět, ve kterém zprvu nazírá na dosavadní vývoj vlastního života, ale může se v něm setkat také s různými duchovními bytostmi (anděly, démony), které mu sdělují neurčité signály. Aby tyto signály rozluštil, musí si osvojit *inspiraci* – je tedy schopen ze svého vědomí odstranit obrazy, které se mu zjevily v rámci *imaginace*. Jeho cílem je dosáhnout při největší vnitřní bdělosti naprosto prázdného vědomí (negativního). V tento moment cvičícímu vystoupí z nitra jeho duchovní (astrální) svět, v němž může naslouchat/číst skryté pravdy. Nejvyšším možným stupněm, kterého může člověk dosáhnout, je stav *intuice* – ta mu pomáhá proniknout z nitra svého také do nitra duchovních bytostí, s kterými se setkal. Díky tomu se učí poznávat své pravé *Já*, které mu pomůže osvojit si *lásku* a *poznání*. Poté začne rozumět karmě a reinkarnaci, opakujícímu se vtělování bytostí, ale také Zemi, která prožívá již několikátý život. Při duchovním cvičení (školení) člověk nesmí myslet sebestředně, jinak hrozí negativní průběh a výsledek.⁴⁴

V již zmíněném duchovním světě Steiner rozlišoval dvě úrovně – nižší (elementární svět)⁴⁵ a vyšší (svět duchů/duchovních bytostí), těmito úrovněmi po fyzické smrti prostupuje astrální a éterní část lidského těla. Nejvýše postavený je bůh (obecný status božství, nikoliv Bůh otec). Zmiňuje také ideu Nejvyšší trojice (se symbolikou trojčlennosti se u Steinera setkáváme častěji, a je čerpána právě odsud). Kristus je zároveň druhou božskou osobou, ale také souborem šesti slunečních duchů, kteří měli největší vliv na vývoj naší země. Do světového dějství nevstoupil narozením, ale již dříve, kdy v nehmotné podobě bojoval proti zlým démonům – v těle Kristově se onen duch objevil až během křtu. Zásadním okamžikem bylo podle Steinera až Kristovo

⁴⁴ Tamtéž, (s. 35-38).

⁴⁵ V tomto světě se objevují duchovní bytosti, se kterými se setkáváme v různých starověkých mytologiích. Každý z duchů náleží k jinému ze čtyř živlů – zemští gnómové, vodní rusalky, vzdušní sylfové a ohniví salamandři. Mezi elementární duchy můžeme řadit i fantasijní bytosti tradičních evropských pohádek, které spatřili lidé s jasnozřivými instinkty. Tamtéž. (s. 64).

ukřižování, během kterého sestoupil na zemi zbytek jeho božské/duchovní podstaty a vykoupil lidstvo ze hříchu. Kristovo znovuzrození bylo prý pouhým zhmotněním éterného těla (což se později naučili i jiní duchovní guruové). Steiner tedy pojal Krista velmi subjektivním (a pro konzervativní představitele římskokatolického a evangelického ritu až skandálním) způsobem, výklad evangelií doplňuje svými vlastními poznatky, čerpanými z jiných náboženství a filosofií. Naprosto jedinečná je u něj teorie dvou Ježíšů, každý z nich byl vtělením jiného ducha a je popisován v jiných pramenech, nebo pojetí Ježíše jakožto člověka a Krista jakožto ducha, který působil v jeho těle.⁴⁶ Zvláštní roli pak přiřkládal archandělům, kteří měli působit na zemi po Ježíšově smrti.⁴⁷

Nejvýraznějšími vlivy hinduismu v antroposofickém učení je nauka o karmě⁴⁸ a reinkarnaci.⁴⁹ K té se Steiner obrací např. ve své teorii o vývoji světa. Jednotlivé inkarnace člověka a Země reprezentují planety sluneční soustavy (podle každé planety přijímají různou formu). Současná země je rozdělena na sedm epoch (polární, hyperbojskou, lemurskou, atlantskou, poatlantskou a další dvě, které nás teprve čekají).⁵⁰ Většinu svých tezí předložil Steiner ještě jako představitel teosofické společnosti, s jeho zásadními výroky se setkáváme v publikacích: *Teosofie (1904)*, *O poznání vyšších světů (1904)*, *Tajná věda v nástinu (1910)*.

Aplikované disciplíny antroposofie

Steiner se kromě základní nauky věnoval také uplatnění antroposofie v každodenním životě neboli aplikovaným disciplínám. Nejslavnější z nich je bezpochyby antroposofická pedagogika, která je pěstována na Svobodných *waldorfských školách*. Je podobná reformním a alternativním výchovně-vzdělávacím směrům. Není autoritativní a represivní, naopak je v určitém smyslu pedocentrická. Snaží se o praktickou výchovu v tematických blocích, nikoliv rozdělenou na standartní předměty. Dále se setkáváme se *Sociální trojčlenností* (rovnost, svoboda a bratrství aplikované v soudnictví, kultuře a hospodářství). *Antroposofické lékařství* si zakládá na využívání přírodních léčiv, které jsou vytvářeny zejména macerací bylin, při jejich sběru je kladen důraz na ochranu životního prostředí. Vychází ze Steinerových přírodopisných poznatků. Velký potenciál je vkládán např. do jmelí, kterému antroposofové připisují účinky i

⁴⁶ Viz. BEZDĚK. 2008. (s.32-36).

⁴⁷ Např. polemika o archandělu Michaelovi tvoří větší část již zmíněných zpráv Antroposofické společnosti z let 1924-1925.

⁴⁸ Osud, který si člověk sám určí.

⁴⁹ Znovuvtělování ducha (Já).

⁵⁰ Poatlantské epoše položil základy Noe a spadají do ní všechny známé kulturní epochy starověku: indická, perská, egyptsko-chaldejská. Bude trvat až do roku 3573, kdy nastane slovanská a následně filadelfská epocha BAUMANN, 1995. (s. 167-171).

při léčbě rakovině. Nejslavnějším výrobcem nejen léků, ale také dermatologických prostředků je značka Weleda. U *biodynamického zemědělství* je rovněž kladen důraz na šetrnost k přírodě, užití pouze přírodních hnojiv (kompostovaných). Hospodáři zároveň respektují vztah mezi lesem, loukou, ornou půdou a dbají na kvalitu využití půdy. V určitém smyslu může biodynamické zemědělství připomínat také středověký trojpolní systém, během kterého lidé dbali na roční cykly, při kterých nechávali svá pole „odpočinout“. Produkty biodynamického zemědělství najdeme dnes pod značkou DEMETER, která zahrnuje rozmanitou škálu potravin a podobných výrobků, zajímavým příkladem jsou naturální vína.⁵¹ Ve výtvarném umění se setkáváme s již zmíněnou eurytmií (pohybovým uměním), ale také specificky pojatým divadlem (čtyři dramata napsaná Steinerem), sochařskými nebo malířskými technikami. V českém prostředí můžeme za antroposofické malíře označit Richarda Pollaka-Karlína (1867-1945), jeden z prvních členů SVÚ Mánes ve své tvorbě čerpal z esoterní křesťanské mystiky, nebo indického sanskritu,⁵² nebo olomouckého malíře a grafika Rudolfa Michalíka (1901-1993).⁵³ Vlivy spiritismu a antroposofie jsou očividné také v díle Františka Drtikola (1883-1961), odrážejí se v jeho modernistických fotografiích i malbě. Drtikola, kromě jeho mysteriózních fotografií (zejména aktů), proslavilo také jeho nadšení pro buddhismus, který v Československu prosazoval, na druhé straně byl však aktivním členem KSČ, což může působit poněkud rozporuplně.⁵⁴ Leč byl oficiálním členem Církve československé (husitské), mystická, spiritistická a v určitém smyslu i antroposofní témata můžeme vidět také ve tvorbě sochaře a grafika Františka Bílka (1872-1941). Podobně jako Drtikol nevolí výrazné pastelové barvy typické pro antroposofická díla, avšak jakási táhlost vzbuzující dojem dávno minulých časů a citlivé náboženské podněty mohou vyvolávat podobný dojem, jako Steinerovy přednášky o mystériu na Golgotě.⁵⁵ Antroposofie se odráží také v hudbě, a to zejména u dvojice židovských hudebních skladatelů: Aloise Háby (1893-1973) a Viktora Ulmanna (1898-1944).

56

⁵¹ Biodynamičtí vinaři např. dbají i na lunární cyklus a pod vybrané svahy své vinice zakopávají kravské rohy.

⁵² ZDRAŽIL, 2015. (s.133-134).

⁵³ JAKUBEC, Ondřej. *Malíř a grafik Rudolf Michalík ve světle svého olomouckého „archivu“ (1922-1940)*. In. *Opuscula historiae atrium*. 2021. vol. 70. ISSN: 2336-4467. (online)

<https://digilib.phil.muni.cz/sites/default/files/pdf/144990.pdf> (cit. 2024-04-02).

⁵⁴ Viz. Dokument ČT: tvůrčí skupina Karla Fuksy a Hany Vrbové. *František Drtikol – fotograf, malíř, mystik (1998)* dostupné online: https://www.youtube.com/watch?v=e5_OHHGv_B4 (cit. 2024-04-02).

⁵⁵ Díla Františka Bílka dostupná k vidění např. v BÍLEK, František, *Výbor z díla*. Praha, S.V.Ú. Mánes. 1941. Zdigitalizováno v Moravské zemské knihovně. (online):

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:60302e30-8642-11e2-aa2b-005056827e51?page=uuid:d3d71290-aba4-11e2-b48c-001018b5eb5c> (cit. 2024-04-02).

⁵⁶ Viktor Ulmann měl blízko také k Josefu Adamcovi, který pro něj byl jakýmsi duchovním rádcem. Ulmann měl uměleckého rozervaného ducha a před válkou se nechal unášet na bohémských vlnách. Adamec pro takový

III. Obec křesťanů

Již jsem zmiňoval, že jednou ze zásadních aplikovaných disciplín antroposofie je odvětví náboženské. V této kapitole se zaměřím na vývoj světové Obce křesťanů a následně na její vývoj v Československé republice.

1. Obec křesťanů ve světě

Evropa, otřesená hrůzami první světové války, se nachází po roce 1918 v tragickém stavu nejen z hlediska hospodářského a politického. Válka nejvíce zasáhla jednotlivce, kteří ve válce přišli o své blízké, domovy a ideály. Umělci (kteří mnohdy sami bojovali na frontě) začali ve své tvorbě reflektovat hrůzy, které zažili a ke kterým měli tak blízko. V dílech se častěji, než kdy dříve odvraceli od reality a uchýlovali se do snových a abstraktních světů, hravosti a nadějí v lepší zítřky.⁵⁷ Podobné tendence panovaly i mezi duchovními. Jak mohla oficiální římskokatolická a evangelická církev dopustit, aby k válce vůbec došlo? Je to přece v nejvyšším rozporu se slovem božím. Když církev selhala jednou, může selhat i znovu. Zejména mezi evangelickými faráři, mladými teology a jedinci dokončujícími studium teologie začíná z těchto důvodů narůstat potřeba nastolit změnu v přístupu církve k novému světu 20. století. Potřeba vystoupit ze starých kolejí a přijít s novým duchovním řádem, jak to již dříve dokázali církevní reformátoři: Wycliff, Hus, Luther. Východisko jim nabídl právě Rudolf Steiner. Na jeho přednáškách se někteří z nich setkali s unikátním pohledem na náboženství, které spojovalo křesťanský esoterismus a východními tradicemi (Steinerovy přednášky navštěvovali někteří z nich již před válkou, kdy se v rámci Teosofické společnosti zabýval náboženskými tématy). Podle Steinera mělo dojít ke smíření náboženství a vědy a jejich vzájemnému obohacení (sám svou činnost považoval za „duchovědnou“). Uvědomoval si však, že není možné něčeho podobného dosáhnout v prostředí aktuálních církevních dogmat, takovou reformu bylo třeba učinit shora, z pozice třetí církve, stojící vedle té římskokatolické a evangelické.

Steiner tedy roku 1921 uspořádal letní (Stuttgart) a podzimní (Dornach) kurs, ve kterých věnoval celkem 35 přednášek náboženské otázce. Formuloval zde zásady nového hnutí, které by mělo být nezávislé na státu a existujících církvích, s obnovenou liturgií i kázáním a rovnoměrným postavením žen. Již na jaře roku 1922 se začalo formulovat jádro nově

přístup k životu neměl přílišné pochopení, ale vždy jej přijal a rád s ním pohovořil. Poté, co se dozvěděl, že Ulmann zemřel v koncentračním táboře, byl velmi zasažen. Viz. Rozhovor s Tomášem Boňkem ze dne 1. 2. 2024.

⁵⁷ Avantgardní umění se v Evropě objevuje již před válkou. V poválečných letech se uchýtilo v širším vědomí a obracelo se k němu stále více umělců.

vznikajícího hnutí, ve kterém se propojovaly výše zmíněné, dosud separované skupiny. V září téhož roku se v Dornachu konal třetí kurs, kterému předcházelo přípravné setkání budoucích zakladatelů hnutí v bavorském Breitbrunnu. Na třetím kursu bylo vysvěceno 45 jedinců na první kněží nového hnutí za náboženskou obnovu. Mezi nimi byla zvolena trojice vrchních duchovních správců: evangelický farář Friedrich Rittelmeyer (1872-1938)⁵⁸, teolog Emil Bock (1895-1959) a student teologie Johannes Werner Klein (1898-1984). Oficiální začátek Obce křesťanů datujeme k 16. září 1922, kdy Friedrich Rittelmeyer vykonal první Obřad posvěcení člověka (mši). Její průběh, stejně jako všechny ostatní náležitosti, vymyslel a formuloval Rudolf Steiner⁵⁹, který se sám nikdy oficiálním členem hnutí nestal.

Duchovní hnutí *Die Christengemeinschaft* (možno přeložit také jako Společenství křesťanů) rychle nabíralo do svých řad nové kněze. Ti měli od roku 1933 možnost studovat ve stuttgartském kněžském semináři. Od roku 1925 začali misionáři Obce křesťanů šířit její nauku do okolních zemí (Švýcarska, Československa, o rok později také do Holandska a Norska, a koncem 20. let do Rakouska a Velké Británie). V silící nepřátelské atmosféře hitlerovského Německa byl pacifistický a křesťansky esoterní přístup Společenství v silném rozporu s nacistickým programem, který v roce 1935 vyústil v úplný zákaz Antroposofické společnosti.⁶⁰ Ve vybraných statích můžeme vyčíst, jak napjatě čeští představitelé sledovali náboženskou situaci v hitlerovském Německu. Politizace německých protestantů a jejich příklon k Hitlerovi, zájem o germánské pohanství prosazující árijské myšlenky a vyloučení Starého zákona budil v našich kruzích hrůzu.⁶¹ Mnozí členové Obce křesťanů se tak jako aktivní podporovatelé antroposofie ocitli v tíživé situaci, v Německu byly stále pořádány mezinárodní sjezdy Obce (např. Berlín v létě 1935, nebo Kolín nad Rýnem 1936).⁶² Účast na nich však postupně klesala. Podle slov faráře Tomáše Boňka němečtí kněží odolávali, vystupovali proti

⁵⁸ Friedrich Rittelmeyer po vstupu do hnutí rezignoval na svůj farářský/kněžský post, i přes to nevystoupil z evangelické církve. Nejvyšším duchovním správcem byl zvolen až před smrtí Rudolfa Steinera r. 1925. V periodiku Práh je Rittelmeyer nazýván patriarchou Obce. Viz. Periodikum *Práh. Časopis za náboženskou obnovu*. Ročník 1. Archiv Obce křesťanů v Praze (s. 52).

⁵⁹ Liturgie je v podstatě velmi podobná té římskokatolické, pouze aktualizovaná pro potřeby Obce křesťanů.

⁶⁰ Odůvodnění zákazu Antroposofické společnosti německou tajnou policií: „Dle dějinného vývoje Anthroposofické společnosti je tato založena mezinárodně a udržuje ještě dnes úzké vztahy k cizozemským svobodným zednářům, židům a pacifistům. Na nahroposofických školách, vystavěných na pedagogice jejich zakladatele Steinera, sledují používáním vyučovacích method individualistickou výchovu, která nemá zcela nic společného s národně socialistickými výchovnými směrnici.“ viz. reakce Josefa Adamece v periodiku *Práh*. Praha, leden 1935.

⁶¹ Viz. periodikum *Práh, Časopis za náboženskou obnovu*. např. roč. II. s. 47. *Zrcadlo doby: Osud protestantismu*. Praha, prosinec 1933.

⁶² Ostatní náboženská společenství v Německu tehdy nepořádala větší setkání. Sjezdu se zúčastnil také nově vysvěcený Josef Adamec, který o něm podává zprávu v Periodiku *Práh*. Účast byla kolem 1500 osob, do sjezdu vkládá naději, věří v lepší zítřky, ke kterým jim napomůže duch Kristův. viz. *Práh*. Roč. III. s. 183.

Hitlerovým činům, až do roku 1941, kdy byla většina z nich zatčena. Někteří se podvolili a zvolili možnost vstupu do wehrmachtu, ve kterém se chtěli skrýt před horší persekucí a hledáčkem gestapa.⁶³ Roku 1938, po smrti Friedricha Rittelmeyera, nastupuje do funkce vrchního duchovního správce teolog a spisovatel Emil Bock. První roky ve funkci se nesly v duchu této temné doby a na začátku června r. 1941 na synodě Obce křesťanů v Norimberku byli všichni přítomní členové pozatýkáni. Ti, kteří nepřijeli, byli zatčeni v řádu několika dnů po synodě. Obec křesťanů byla zakázána a rozpuštěna. Během války byla zničena budova semináře a sborový dům v Drážďanech, dostavěný teprve roku 1936.⁶⁴ Většina sborů sídlila v západním bloku, obnova neovlivněná bolševickými mocnářskými tendencemi tedy proběhla poměrně rychle. Členové Obce z bloku východního byli nepočtení, Praha byla dlouho nejvýchodnějším oficiálním sídlem. Pod bolševickým režimem byla činnost Obce křesťanů potlačována, přesto tajně v některých městech SSSR vznikaly malé podzemní sbory. Nejbližší vztahy s Prahou udržovali kněží v NDR, jejichž činnost byla během socialismu poměrně tolerována.⁶⁵ Po smrti Emila Bocka r. 1959 se do čela hnutí postavil Rudolf Frieling (1901-1986), nejmladší z původních 45 zakladatelů, který byl posledním z vrchních duchovních správců, který se osobně setkal s Rudolfem Steinerem. Z Adamcových životopisů se dozvídáme, že Frieling udržoval i nadále kontakt s Prahou a s Adamcem měl, stejně jako jeho předchůdce, přátelský vztah. Po jeho smrti se na nejvyšší funkci objevil ještě Švýcar Taco M. C. Bay (1933-2011) a Němec Vicke von Behr Negendanck, který do funkce nastoupil roku 2005 a je v ní doposud. Vedení Obce křesťanů se r. 2004 přesunulo do Berlína. Kněžské semináře jsou nyní tři: původní ve Stuttgartu, druhý v Hamburku a nejnovější v americkém Spring Valley. Počet aktivních návštěvníků nedělních Obřadů posvěcení člověka se po celém světě pohybuje v řádu desítek tisíc.

Charakterizace a ritus Obce křesťanů

Název náboženského hnutí: *Die Christengemeinschaft*, překládáno jako Obec křesťanů nebo také Křesťanské společenství, implikuje soudržnost jediné křesťanské církve, jejíž dílčí obcí hnutí je (podobně, jako stará Jednota bratrská). Sama Obec se nepovažuje za církev, Církvi je podle nich jednotné společenství, ke kterému patří všichni, kteří našli cestu ke Kristu. Téměř celá cesta ke vzniku Obce křesťanů je popsána v předešlé kapitole, i přesto je třeba upozornit,

⁶³ Viz. Rozhovor s Tomášem Boňkem ze dne 1. 2. 2024.

⁶⁴ NEŠPOR, Zdeněk R.; VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*. Praha, Karolinum. 2016. ISBN: 978-80-246-3316-9 (online) viz. <https://www.bookport.cz/e-kniha/encyklopedie-mensich-krestanskych-cirkvi-v-ceske-republice-1751182/> (cit. 2024-03-25).

⁶⁵ Viz. web Obce křesťanů – obecné seznámení sepsané farářem Milanem Horákem: <https://www.obec-krestanu.cz/onas/obecne-seznameni> (cit. 2024-04-04).

že Obec je jedním z mnoha plodů nové religiozity, která zasáhla svět na přelomu 19. a 20. století. Náboženstvím nejprve otrásla vlna radikální kritiky a četné ateistické tendence. Po tomto úpadku duchovně smýšlející jedinci hledali často nové alternativní směry, čerpající z předkřesťanského západu, východního buddhismu i hinduismu. Dalším aspektem bylo i to, že totalitní režimy 20. století se snažily podrobit si oficiální západní církve. Snad po vzoru středověkých panovníků se noví Vůdci pokoušeli vytvořit z církve prostředek, který by jim usnadnil kontrolu a ovládnutí obyvatelstva. Reakcí na to byla *hnutí obnovy*, která se objevila zejména v církvi římskokatolické (Katolická akce, Apoštolát laiků, hnutí *ad fontes*, *Fokolarini*... Mezi katolíky se opět objevovaly proudy mariánské zbožnosti) a v evangelické církvi se stalo aktuálním hnutí pietistů, založené již v 17. století. V tradičních církvích se tedy zrodila hnutí, která se vymezovala vůči vžitým dogmatům a vydávala se vlastním směrem. Současně s nimi vznikala nová hnutí sice s křesťanskou religiozitou, avšak působící v roli vnějšího pozorovatele, který nezapadal do římskokatolického ani evangelického proudu. Tyto proudy vytvářely z religiózního hlediska kulturní posun a pestrost. Tehdejší lidem nabízely zejména novou cestu, neovlivněnou staletými vývoje a mocenskými tendencemi. Podle jejich stoupenců byly tradiční duchovní směry příliš spjaty s politickým a ekonomickým světem. Některé náboženské organizace měly podle nich tendenci diktovat, omezovat lidské svobody a trestat ty, kteří se jim postavili. S příklady těchto hnutí jsme se již setkali, jedná se zejména o unitáře, rosenkruciány, martinisty, křesťanskou vědu, grálová hnutí či korejské unifikační hnutí. Bohužel se však ve 21. století mnohé z těchto alternativ samy ocitly v panoptiku toho, proti čemu kdysi bojovaly. Ztotožňují se s komerčními výdobytky globalizovaného světa, využívají pochybné společnosti, které poskytují lidem pseudoduchovní podporu, způsob relaxace, vnitřního rozvoje nebo koučingu. Je třeba mezi nimi pozorně hledat ty, které neinklinují k fundamentalismu, fanatismu, sektářství či extremismu.⁶⁶

Při svém vzniku se Obec chtěla jasně vymezit jako Třetí církve, jako instituce, která bude stát v západním křesťanském světě po boku římskokatolické a evangelické církve. Cílem skupiny evangelických duchovních bylo dosáhnout náboženské obnovy z nezávislé pozice. Spojili se proto s Rudolfem Steinerem a na základě antroposofického učení formulovali své vlastní přesvědčení, liturgii, obsah pojmů, postavení vůči státu, způsob správy společenství a další body. Přestože se v nauce Obce křesťanů bezpochyby odráží antroposofie (např. v pojetí Krista,

⁶⁶ Považuji za důležité zmínit také nekřesťanská hnutí vyskytující se v rámci nové religionistiky: Západní esoterismus, novopohanství, satanismu, nové proudy hinduistické a buddhistické, ale také různá hnutí lidského potenciálu. Viz. ŠTAMPACH, Ivan. *Přehled religionistiky*. Praha, Portál. 2008. ISBN 978-80-7367-384-0. (s. 159-180).

duchovních dějinách světa a úkolu člověka), staví se do nezávislé pozice vůči antroposofickým společnostem. Z antroposofie přebírají určující význam Mystéria na Golgotě (Kristova ukřižování), kterému přiřkládají hodnotu hlavního milníku lidských dějin. Kristus svou smrtí očistil lidstvo od hříchu, do kterého upadlo během luciferské události (pádu v ráji). Individuální lidské já, plynoucí z božské věčnosti, nese vinu i do dalších životů podle karmického principu. Očištění (boží podoby), může člověk dosáhnout až po dostatečném vnitřním vývoji. Kristus se tedy svým činem stal pánem karmy a pouze pod jeho vedením můžeme tuto cestu také projít. Cílem již zmíněné obnovy je probudit v lidském vědomí sílu golgotské události a v nitru ducha Kristova, který je jeho nedílnou součástí. Vznik Obce křesťanů je milníkem v dějinné ose počínající Kristovou smrtí. Jejím cílem je připravit svět (tvořený jednotlivci, kteří dosáhnou duchovního uvědomění) na vznik jednotného svobodného společenství, tvořeného svobodnými lidmi, kteří převzali odpovědnost za svůj duchovní život. Tato individualita vychází z antroposofického důrazu na seberozvoj – duchovní poznání sebe sama skrze meditační a koncentrační techniky, pokání a sebevýchovu (imaginace, inspirace, intuice). Důležitý je také fakt, že Obec křesťanů tuto individualitu respektuje natolik, že je otevřena jedincům všech vyznání a postojů (stejně tak jako antroposofie přijímají nauku o karmě, reinkarnaci, bytostech duchovního světa, tedy témata, která by tradiční církev považovala za heretické a nepřijatelné). Nemá stanovená žádná dogmata, neboť věří, že každý jedinec duchovním úsilím dospěje k vlastnímu přesvědčení. Kromě antroposofie vyplývá krédo také z původních křesťanských tradic, avšak aktéři bohoslužeb, návštěvníci ani kněz, nejsou tímto vyznáním vázáni. Kněz může směřovat bohoslužbu jakýmkoliv směrem, o kterém je sám přesvědčen, dokud není v rozporu s liturgií. Účastníci bohoslužby mají zakoušet božskou přítomnost ve slovech, dějích či symbolech a na základě toho se přiblížit božské podstatě ve své duši. Při obřadech Obce křesťanů se setkáváme se sedmerem svátostí, podobně jako je tomu u římskokatolické církve. Všechny tyto principy v Obci křesťanů platí obecně, jednotlivé národní nebo místní sbory je pouze přizpůsobují podmínkám své lokality.⁶⁷ Po „vizuální“ stránce je Obec křesťanů podobná Antroposofické společnosti, přejímá prvky antroposofického umění: to se týká např. specifického slohu, v němž jsou vytvářeny exteriéry i interiéry budov Obce⁶⁸, využití výrazných typicky duhových barev (často se vyskytuje např. fialová) nebo symbolů.

⁶⁷ VOJTÍŠEK, Zdeněk; NEŠPOR, Zdeněk R. *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*. Praha. Univerzita Karlova. 2015. ISBN 978-80-246-3315-2. (s.476-480).

⁶⁸ Pražské sídlo v raně modernistické vile Na Špejcharu 3., tzv. Modrý dům nebo Wilfertova vila, získala Obec až v rámci restitucí. Vilu později rekonstruovala a v roce 1995 přistavěla kapli svatého Jana. Není typickým příkladem antroposofické architektury. Pro tu nám jako skvělé příklady slouží např. Goetheanum nebo budovy Obce křesťanů ve Stuttgartu.

V dětství se většina příslušníků Obce potká s první ze svátostí – křtem, za účelem uvedení lidské duše, která před narozením spočívala ve světě božském, do světa pozemského. Lidský svět pak vítá dítě ve jménu Kristově. Křtu jsou kromě rodičů přítomni kmotři, kteří provázejí dítě do konfirmace. Neobvyklým jevem je však celý akt křtu – dítě je pokřtěno třemi pozemskými substancemi – na čelo vodou ve tvaru trojúhelníku na znamení trojjednosti božství, na bradu vodou se solí ve tvaru čtyřúhelníku na znamení životního prostoru tělesného člověka a na hrud' vodou s popelem na znamení toho, že Kristus prostoupil svět smrti silami života. Symbolické číslo tři kromě boží trojice znázorňuje také harmonickou jednotu duše, ducha a těla nebo tři síly duše (myšlení, cítění a vůle). Po požehnání přítomný kněz nad dítětem třikrát naznačí kříž. Pro přijetí do Obce křesťanů však křest není nutný, samotný vztah ke Kristu je svým způsobem křtem.

Děti ve věku od sedmi do čtrnácti let navštěvují samostatné nedělní bohoslužby a absolvují náboženskou výchovu. Ideálně na Velikonoce čtrnáctého roku života nastává podle Steinerova pojetí vývoje člověka čas na druhou svátost – biřmování či konfirmaci – tím je myšleno zasvěcení mládí a oficiální přestup do života dospělých. Konfirmovaný jedinec poprvé přijímá svátost večeře Páně. Nejvíce oficiálních konfirmací můžeme ve zprávách Obce vidět v letech 1945-1950. Pro přiblížení svátosti můžeme nahlédnout např. do IV. ročníku periodika *Práh*, kde Anna Roštejnská popisuje svůj zážitek z konfirmace: *Sama jsem byla biřmována u římskokatolické církve a vzpomínky na onen chladný den v kostele se mi vybavily, když jsem sledovala děti čekající na konfirmaci. V době vlastní konfirmace jsem byla stále příliš dítětem, než aby se mě skutek duchovně dotkl. Starostmi mládí si určitě procházejí i „naši“ konfirmandi. Nyní se nad nimi sklání Kristus a posvěcuje jejich lidství. Světlo, které proudilo od oltáře, ozářilo i nás. Tak jsme byli i my posíleni Kristovou přítomností. Naše mladé budou odted' provázeti slova, která slyšela od oltáře: „Pomni důležitosti této chvíle v tvém životě. Nezapomeň na ni nikdy, ni v radosti, ni v strasti!“.*⁶⁹

Nejčastější (ústřední) svátostí v rámci Obce je Obřad posvěcení člověka. Ten má podobu tradiční římskokatolické mše: zvěstování, obětování, proměňování a přijetí večeře páně. Účastníci se během Obřadu sedmkrát křížují na čele, ústech a bradě (jako připomínka křtu). Kněz provádí velký kříž. Vše je doplněno modlitbami a čtením evangelií. Doplňující faktory se přizpůsobují na základě ročních období a liturgického roku. Eucharistie se slaví chlebem a nekvašenou vinnou šťávou (neboť antroposofické učení nabádá k abstinenci). Obřad jedinci

⁶⁹ ROŠTEJNSKÁ, Anna. *Jak jsem prožila konfirmaci*. In. *Práh*. roč. IV. Květen 1936. (s. 122-123).

dodává sílu zvládat každodenní úkoly a potýkat se s těžkostmi života. Je páteří náboženského sboru života a pramenem všech ostatních svátostí.⁷⁰

Mezi svátosti řadíme také svátost zpovědní (která se skládá z typického rozhovoru s knězem a z požehnání, za účelem pomoci člověku orientovat se v životě), svátost manželství (účastní se jí pokud možno celý sbor, svatebčané si vyměňují prsteny a přijímají požehnání, po svém boku mají svědky, kteří jim mají pomoci v budoucím životě) a svátost posledního pomazání (ta připravuje člověka na nemoc, stáří a smrt, pomáhá mu duchovně zhodnotit tyto události, kněz jí udílí v okamžiku bezprostředního ohrožení života nebo vážného zdravotního stavu. Provádí se pomazáním olejem na čelo a svátostí zpovědi a večere Páně).

Poslední svátostí je kněžské svěcení. Kněžími mohou být v Obci křesťanů muži i ženy, kteří absolvovali přípravu v kněžském semináři (ve Stuttgartu, Hamburku a Spring Valley). Vysvěcení předchází Obřad posvěcení člověka, při kterém je nový kněz pomazán svěceným olejem. Vysvětit nového kněze může pouze kněz již vysvěcený za přítomnosti *duchovního správce* (vysoce postavený duchovní, který má na starost určitou správní oblast).⁷¹

Města, v nichž je Obec aktivní, mají vždy svůj vlastní *sbor*, v jeho čele vybraný kněz zastává funkci *faráře*. Jeho pozice zahrnuje vykonávání obřadů (kromě svátostných také pohřební obřady nebo zádušní mše), zvěstování a duchovní péči. Farář má k ruce několik pomocníků, tzv. *radu sboru*. V rámci sborů vznikají specifické kruhy (nejčastěji pro mládež nebo seniory). Pastorační práce má lidem pomoci ve složitých životních situacích, navést je směrem, který si po důkladném zvážení sami zvolí. Pastorační péče i účast v kruzích je otevřená i jedincům mimo sbor. Příznivci sboru se často pohybují i v jiných odvětvích aplikované antroposofie, a vzájemně se pak podporují v jejich rozvoji a udržování.⁷² Nejvyšší postavení v rámci světové Obce křesťanů má tzv. *Rada (kruh) sedmi* tvořený *vrchními duchovními správci* v čele s *nejvyšším duchovním správcem*.⁷³

⁷⁰ HORÁK, Milan, EIGO, Vířve. *Obecné seznámení s Obcí křesťanů*. k dispozici online na webu české Obce křesťanů. <https://www.obec-krestanu.cz/onas/obecne-seznameni> (cit. 2024-04-08).

⁷¹ VOJTÍŠEK, NEŠPOR. 2015.

⁷² Např. v pražském sboru si zájemce může pořídit antroposofická léčiva značky Weleda nebo antroposofické publikace.

⁷³ Tamtéž.

3. Obec křesťanů v našem prostředí napříč 20. stoletím

Počátky

Za prvotní popud k založení Obce křesťanů v Čechách vděčíme již zmiňované Idě Freund,⁷⁴ která jako starší dáma navštívila jednu z prvních konferencí Obce křesťanů ve Vratislavi.⁷⁵ Idea náboženské obnovy ji nadchla natolik, že již 9. července 1925 poslala Friedrichu Rittelmeyerovi dopis s žádostí o založení sboru také v Praze.⁷⁶ Dne 15. října 1925 do Prahy přijeli kněží Josef Kral⁷⁷ a Eduard Lenz, z nichž ani jeden neuměl česky. Zprvu to nebyl takový problém, neboť jejich přednášky navštěvovali zejména Němci nebo německy mluvící Češi, přesto oba záhy začali studovat české legendy, aby alespoň tematicky svůj výklad cílili na zdejší prostředí.⁷⁸ První Obřad posvěcení člověka sloužili ještě o Vánocích téhož roku. Tato setkání až do roku 1929 probíhala v prostorách poskytnutých Idou Freund, v Klubu německých umělkyní na Perštýně 6 (nejednalo se o žádnou přednáškovou síň, setkání se konala v jídelně). Postupně začala orientace na výhradně německé posluchačstvo představovat problém. Oba kněží se proto začali učit česky, překládali liturgické texty a jako pomocnou ruku k sobě získali laického kněze Josefa Adamce. Díky jeho kontaktům na české antroposofy získala Obec nové české posluchačstvo a Obřady začaly být slouženy dvojjazyčně.⁷⁹ Od roku 1927 Josef Kral pořádal Obřady a nedělní bohoslužby také mimo Prahu, navštívil např. Poličku, Pardubice, Vysoké Mýto, Olomouc, Brno nebo Zlín. Na podzim 1928 do Prahy přibyl na krátkou dobu také třetí kněz – Rudolf Meyer, který měl zastupovat E. Lenze v kněžských záležitostech v době, když byl na cestách. V Praze však zůstal pouze do roku 1931, poté se odstěhoval do Vratislavi.⁸⁰ Nové prostory získala pražská Obec roku 1929 uvolněním sklepů již zmiňovaného domu U Jednorožce na Staroměstském náměstí 21. Bývalý vinný sklep byl v dezolátním stavu a vyžádal

⁷⁴ Pražská Němka židovského původu, sestra intelektuálky Berty Fantové a častá návštěvnice tzv. Fantakreis. Po smrti své sestry stále aktivně působila v antroposofické společnosti (pražská pobočka Michael) a vedoucí Klubu německých umělkyní.

⁷⁵ Konference se konala v rámci sjezdu mezinárodní Antroposofické společnosti. Doposud nepočtená Obec křesťanů pořádala v rámci setkání jakýsi dceřiný sjezd.

⁷⁶ Dopis byl podepsán vrchními představiteli Antroposofické společnosti republiky československé.

⁷⁷ V některých textech psán jako Král, neboť je původem z českého prostředí. Jelikož cituji převážně z Adamcových životopisů, kde je použito krátké A, volím jej i v textu.

⁷⁸ Kromě tradičně tematizovaných antroposofických přednášek (Kristus, andělé, Golgota, Duše) se zabývali i lokálními tématy jako Cyril a Metoděj, svatováclavské legendy, Jan Hus a husitské hnutí, Komenským, Jednotě bratrské nebo také starými příběhy vypravujícími o Bludném Holanďanovi, pokladu Niebelungů či Tristanu a Isoldě. Pochopili, že Goethe, Novalis, Hölderlin nebo Morgenstern nejsou vhodnými texty, které by neznámí misionáři měli přednášet neznámému posluchačstvu.

⁷⁹ ADAMEC, Josef. *Böhmen-Druck*. Archiv Obce křesťanů v Praze. Souhrnný vývoj Obce křesťanů v Čechách podle vzpomínek Josefa Adamce. Digitální přepis vyhotovil Frank Peschel r. 2014. (dále BD)

⁸⁰ Rudolf Meyer se nikdy plně neaklimatizoval v pražském prostředí, neučil se česky. V dobových dokumentech můžeme dohledat, že jeho přednášky a Obřady posvěcení člověka byly vždy v jazyce německém. Viz. např. AHMP. Fond *Spolkový katastr*, signatura I/0082, karton 9. Zprávy policejnímu ředitelství Praha o konání veřejných přednášek.

si četné opravy. Členy Obce začal být nazýván jako sál Tychona de Brahe.⁸¹ K slavnostnímu otevření došlo na den svatého Václava, 28. září 1929.⁸² Větší prostory a časová variabilita umožňovaly sboru častější setkávání, Obřady posvěcení člověka byly vedeny i vícekrát týdně, každou středu večer byly české sborové večery a ve čtvrtky německé, neděle byla i nadále věnována dětské bohoslužbě. Náboženské aktivity byly doplněny častými přednáškami a divadelními představeními (pro děti se hrálo zejména loutkové divadlo). Během křesťanských svátků se pořádaly tematické hry (vánoční, velikonoční). Dosavadní aktivity Obce křesťanů byly vedeny pod záštitou německého spolku, který v pražském prostředí neměl plné pravomoci. Z legislativních důvodů byl teda vytvořen k Obci přidružený spolek nazvaný Spolek přátel Obce křesťanů (*Verein der Freunde der Christengemeinschaft*). Ustavující schůze Spolku proběhla 13. září 1929.⁸³ Cílem Spolku bylo vzbuzovat zájem o obnovení náboženského života pomocí přednášek, studijních schůzí, uměleckých slavností, lidových her, novinových článků a plakátů. Spolek se také zaměřoval na publikační činnost, která měla být filosoficko-náboženského rázu. Spolek byl financován z darů, dobrovolných příspěvků a výdělku prostřednictvím výše zmíněných aktivit. Spolek přijímal všechny jedince, kteří sledovali stejný záměr a byli bezúhonní. Jejich přijetí schvalovalo představenstvo, které mělo na starost také vedení Spolku, zápisy, korespondenci, finanční správu, svolávání valné hromady. Představenstvo se scházelo minimálně jednou za čtvrt roku, valná hromada pak byla svolávána jednou ročně a účastníci na ní projednávali přístup představenstva ke svým povinnostem, volbu účetních, případnou změnu stanov nebo odvolávání členů představenstva. V čele představenstva byl předseda, který měl na starost závažné dokumenty. Spolek měl také smírčí soud, jehož úkolem bylo řešit spory mezi jednotlivými členy. O zániku Spolku rozhodovala valná hromada ¾ hlasů. První představenstvo Spolku tvořil: předseda Bedřich Segenschmid, jednatel Josef Záruba, Jan Roztockí, Ida Freund, Maxím Stránský a Josef Záhrobský. Na stanovách Spolku přátel Obce křesťanů bylo jmenováno dalších 32 zakládajících členů německé i české národnosti, za zmínku stojí např. dr. Samuel Bergmann, Alfred Milde, Josef Adamec či Bogdan Cerovac, pozdější zakladatel jugoslávského sboru Obce křesťanů.⁸⁴

⁸¹ Tycho de Brahe pro ně značil pojítka mezi českým a německým (svého času spíše rakouským) prostředím, který však pro svůj dánský původ nespadal ani k jednomu z nich.

⁸² Ze 30. září je dochována první zpráva nově vzniklého Spolku přátel Obce křesťanů, ve které informují policejní ředitelství o konání veřejných přednášek, tyto zprávy se pak opakují ve 30. a 40. letech. Tamtéž.

⁸³ Ve zprávě zemského úřadu vedoucím představitelům se dovídáme, že usilovali o vytvoření náboženského spolku již dříve, nebylo jim to však povoleno. AHMP. Fond *Spolkový katastr*; signatura I/0082, karton 9, žádosti zaslané zemskému úřadu.

⁸⁴ AHMP. Fond *Spolkový katastr*; signatura I/0082, karton 9, Stanovy Spolku přátel Obce křesťanů a přílohy: Zásady Obce křesťanů a informace o první valné hromadě ze 13. září 1929.

Vývoj v době druhé světové války

Od roku 1932 začal Spolek vydávat měsíčník *Práh*, jehož redaktorem se pod odborným dozorem německých kněží stal Josef Adamec.⁸⁵ Časopis byl tištěn nejprve u B. Vašaty v Nuslích, a později u Aloise Koníčka na adrese Anglická 13. Na prvních stránkách prvního ročníku Josef Kral krátce charakterizuje duchovní náplň Obce křesťanů. Odůvodňuje, proč by Obec neměla být řazena mezi sekty, popisuje cíle a motivy Obce a uvažuje nad materialismem 20. století, který u řady lidí způsobil odklon od duchovna.⁸⁶ Každé číslo mělo zhruba 15 stránek, na kterých se objevovaly překlady Steinerových textů, náboženské úvahy kněží, tematické články k ročním obdobím, zprávy z cest, pohádky, ale také básně nejen Ch. Morgensterna, ale např. Jaroslava Vrchlického nebo Karla Čapka, závěrem každého dílu byla informace: *Zrcadlo doby* o novinkách v pražském sboru. Časopis si udržoval jistou míru apolitičnosti a držel se zejména svých náboženských témat, i přesto se v něm občas objevují zajímavé pohledy na politické a sociální aktuality. K politickým tématům se redakce vyjadřuje objektivně, je očividné, že s děním nesouhlasí, i přesto si udržuje střízlivý postoj. Na volbu Adolfa Hitlera nejvyšším říšským kancléřem v lednu 1933 reaguje skrze citáty Goetha a Schillera o tom, že jen ti nejméně zralí mají potřebu podléhat nacionalistickým tendencím. Později se objevují články na účet Mussoliniho, upozorňující na to, jak se stal z ateisty příznivcem římskokatolické církve (náboženská výuka na školách, nabádání, necht' jeho vojáci v Habeši bojují ve jménu Krista). Vyloženě kritický postoj se poprvé objevuje po vypuknutí války v Habeši, v němž odsuzují fašistické dobovačné tendence a zabíjení etiopského obyvatelstva. Sociální témata se bohužel po 15 letech mohla stát trnem v očích socialistických úřadů, které je považovaly za rozvracečské a protistátní. Jediná kritika směrem ke komunismu je přitom kvůli jeho protináboženským postojům.⁸⁷ Na podzim 1933 Prahu navštívil nejvyšší duchovní správce Friedrich Rittelmeyer. Ten měl 6. října v sále Domu československých inženýrů na Dvořákově nábřeží přednášku na téma *Člověk a jeho genius*. O dva dny později vysvětil Josefa Adamce

⁸⁵ Periodikum *Práh*. Roč. I. Říjen 1932.

⁸⁶ Obec křesťanů není sektou, neboť se neřídí žádnými dogmaty. Je otevřena všem zájemcům, kteří budou svobodně následovat její zájmy. Klasické sekty bývají fundamentalistické, soustředěné kolem výrazné osobnosti a vázající členy svým vlastním zájmům.

⁸⁷ Příkladem bych uvedl policejní zprávu vedenou v roce 1959 na Antroposofickou společnost. StB se zaměřilo na jednoho z pražských antroposofů – Petra Dostala (bratr níže zmíněného Jana Dostala). Byl vyslýchán a vězněn za protistátní činnost, kvůli kontaktům s zahraničními antroposofy, vlastnictví zakázané literatury a snaze rozvíjet činnost společnosti i po jejím zákazu. Část výpovědi se zabývá právě antroposofickými články o sociálních tématech. Označuje je za buřičské, protimarxistické apod. Obzvláště pak vypichuje pejorativní zmínky o V. I. Leninovi. Viz. ABS. Sbirka *Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (I)*: arch. č. V-3817 MV (Spis vedený k osobě Petra Dostala).

prvním českým knězem Obce křesťanů.⁸⁸ Pravděpodobně vzhledem ke stupňující se politické situaci v Německu, a také z důvodů vysvěcení Adamce knězem, Eduard Lenz i Josef Kral v první polovině 30. let Prahu opustili. Jejich další úloha zde postrádala smysl.⁸⁹ Od 26. prosince 1936 do 5. ledna 1937 pražský sbor se souhlasem Dr. Rudolfa Frielinga (duchovního správce Obce křesťanů) pořádal přípravný kurs pro zájemce kněžského studia ve Stuttgartu, vstup byl dobrovolný i jedincům, kteří pouze toužili po duchovním prostředí.⁹⁰ O narůstajícím strachu z nacistického Německa nejen v řadách pražského sboru vypovídá i měsíčník *Práh*, postupně z něj mizí jakékoliv připomínky k politickému dění, ale i témata antroposofická. Články se zabývaly stále více duchovními tématy. Jeden z posledních politických článků sděluje lítost nad úmrtím Tomáše Garriguea Masaryka. Ani v těžkých předválečných dobách nedocházelo mezi členy Obce k národnostním rozporům. Naopak, všem poskytovala duchovní útěchu, bez ohledu na jejich vyznání (část členstva byla židovského původu). Příkladem mohou být *Dny duchovního společenství*, desetidenní výjezdy do Pelechova u Železného Brodu za odpočinkem a načerpání duchovní energie. Účastníci prožívali bohoslužby v přírodě, bavili se divadelními hrami a měli možnost vyslechnout přednášky. Ty se konaly i po vyhlášení protektorátu, jak vzpomínají účastníci v posledním ročníku *Prahu* (1940), všem poskytly útěchu a naději, že je svět alespoň na chvíli zase v pořádku. Poslední *Dny* se konaly v létě 1941, zúčastnilo se jich 13 židovských osob, kterým chtěl Adamec touto cestou dopřát pocit bezpečí. Brzy po návratu domů byli všichni židovští představitelé deportováni do koncentračního tábora Terezín.⁹¹ Obdobou byly Svatojánské poutě, které pořádala Obec každý červen v okolí města Řevnice, těch se na rozdíl od Pelechovských cest účastnili i zahraniční hosté. O „formální“ činnosti Obce se dozvídáme skrze dochovaný zápis o XII. řádné valné schůzi Spolku přátel Obce křesťanů z 11. června 1941. Od září 1940 do června 1941 se konalo cca 50 náboženských úvah, 18 celovečerních kázání, asi 60 kurzů o evangeliích. Každou středu, čtvrtek a neděli se konaly bohoslužby (v neděli klasické i dětské). Náboženskou výuku navštěvovalo v Obci 32 dětí ve věku od 6 do 14 let. Po celý rok byl veden kruh mládeže, v němž vynikal literární a astronomický kurs. Na otevřené scéně byly sehrány 3 vánoční, 1 michaelská a 2 pašijové hry. Loutkové divadlo se hrálo každou druhou neděli, náměty čerpali z pohádek bratří Grimmů nebo

⁸⁸ AHMP. Fond *Spolkový katastr*; signatura I/0082, karton 9. Zpráva Spolku přátel Obce křesťanů policejnímu ředitelství v Praze z 2. října 1933.

⁸⁹ Podle Adamcových životopisů Josef Kral odjel náhle roku 1934, po údajném skandálu. Eduard Lenz opustil Prahu o rok později, neboť byl povolán do nového sboru v Drážďanech. Do Prahy se pak vracel 2-3x ročně. I přes to jim (zejména Lenzovi) i nadále vycházely články v periodiku *Práh*. Josef Kral na druhou stranu naprosto zmizel z Adamcova světa. Po jeho odchodu vyšlo najevo, že Obci zadlužil.

⁹⁰ *Práh*. roč. V. 1936-1937. (s. 16).

⁹¹ ADAMEC, Josef. *Maschinenschriftlicher Lebenslauf aus den Jahren 1985-88*. Archiv Obce křesťanů v Praze Digitální přepis vyhotovil Frank Peschel r.2014. (dále MLJ 85-88).

Boženy Němcové. Ve Spolku bylo v době schůze 110 aktivních členů (během roku vystoupili 3 a přibylo 9 nových). Spolek hospodařil se svými financemi rozvážně. Periodikum *Práh* odebíralo 324 předplatitelů, 57 výtisků bylo rozesláno zdarma a dalších cca 200 rozdáno nemajetným.⁹²

Po likvidaci německé Obce křesťanů bylo jen otázkou času, kdy přijde řada i na tu českou. Od června 1941 tedy všechna setkání probíhala s notnou dávkou obezřetnosti. Kultické předměty byly po každém Obřadu uschovány do vlastnictví některého z členů, aby se předešlo situaci, kdy by byla většina spolkového majetku na jednom místě. Cíleně na sebe neupozorňovali, stali se součástí nového řádu. Společně s aktivitami utichnul také *Práh*, poslední čísla z léta a podzimu 1940 se nesou v čistě lyrickém duchu. Poslední článek – *Bříza*, je melancholicky nadějnou metaforou vystihující tehdejší dobu:

„Je podzim, všechny břízy mají teď zavřené oči. Sklánějí své hlavy. Skládají ruce na prsa. A zcela jemně vystupuje k nim vzhůru ze země fialový třpyt. Na jaře, tu pozdvihují své řasy. Pak nosí bříza roucho modré jako pramenitá voda. Její zářící oči jsou zlaté. Její vlající vlasy zelené. A barvy broskvové jest její závoj. Stříbrnou misku s vodou života nese ve svých rukou. Je to moje sestra – tak ji miluji. – Bílá bříza jest duší země.“
Gabriela Efimoffová, *Bříza*. Práh, září 1940.

Obci také napomáhala stále početná německy mluvící část pražského sboru. Úsměvným příkladem byly Velikonoce roku 1940. V neděli 20. dubna, na narozeniny Adolfa Hitlera, měl sbor naplánovanou konfirmaci. Staroměstské náměstí bylo však uzavřeno nacistickými vojáky, kteří Čechům nepovolovali vstup. Německé děti ve stejnokrojích však dokázaly protáhnout své české kamarády zástupem až do domu U Jednorozce, čímž konfirmaci zachránily.⁹³ Tichá činnost Obci procházela několik měsíců. Dne 8. května 1942 byl Obřad posvěcení člověka přerušena razií gestapa. Přítomné osoby byly zadrženy, nalezené předměty zabaveny a Obec křesťanů rozpuštěna. Část kultických předmětů (např. kněžská roucha) se podařilo zachránit, jelikož je členové, kteří je tou dobou měli v úschově, stačili schovat.⁹⁴ Bohužel pro nás se

⁹² AHMP. *Spolkový katastr*, signatura I/0082. karton 9. Zpráva o valné schůzi z roku 1941.

⁹³ Vzpomínky Inge Macháčkové in. PESCHEL, Frank. *Stánek našeho srdce hoří*. Praha, Malvern. 2022. ISBN: 978-80-7530-341. Potvrzeno Tomášem Boňkem při rozhovoru dne 1. 2. 2024.

⁹⁴ Podobný příklad uvedl v rozhovoru člen Antroposofické spolvečnosti Jan Matěcha. Vrchní představitel pardubických antroposofů p. Plecháček údajně chvíli před policejní razií své antroposofické spisy zalil betonem.

nedochovaly žádné dokumenty týkající se celé razie, výsledků a následných trestů. Musíme tedy čerpat pouze z Adamcových vzpomínek. Nedošlo k žádným těžkým trestům. V ilegalitě se Obec aktivně neprojevovala, i přes to se její řady rozšířily o několik členů. Jednak se po Adamcově boku objevil budoucí kněz Jan Dostal (1920-2015), jednak se kolem něho začaly vytvářet tajné „kroužky“ lidí, kteří po válce aktivně do Obce vstoupili. Jednalo se o celkem 24 rodin tvořících kroužek básníků, herců a techniků. V básnickém kruhu se vyskytovaly osobnosti jako Kamil Bednář (1912-1972) nebo překladatel Morgensternových básní Josef Hiršal (1920-2003).⁹⁵

Již s doznívajícím pražským povstáním se konal první bytový Obřad posvěcení člověka, na kterém se 9. května 1945 po tříleté pauze sešlo 30 osob. Dosavadní sál na Staroměstském náměstí 7. května vyhořel a bylo třeba hledat nové prostory. Od města sbor získal nový sál v Růžové ulici č. p. 5. – „stará místnost o rozměrech 15x9x7 metrů s rozbitými okny a dveřmi“, bývalé sídlo pražských zednářů.⁹⁶ Kromě požáru Obec zasáhla další závažná rána, nejen, že během války zemřelo celkem 87 členů, ale s novou republikou přišla degermanizace, která se mezi členy výrazně projevila. Řada členů musela před válkou povinně narukovat do wehrmachtu, na což nyní měli doplatit jejich příbuzní žijící v Praze. Ti, kteří neuprchli koncem války společně s potencionálními „kolaboranty“, byli během roku 1945 odsunuti. Poté, co řady pražského sboru opět prořídly, se i čeští členové dostali do hledáčku příslušných orgánů. Členové Spolku přátel Obce křesťanů museli prokázat, že leč vycházejí z náboženského hnutí vzniklého v Německu, sami byli Němci za války perzekuováni.⁹⁷ Poté, co se situace uklidnila, sepsal v březnu 1946 Spolek přátel Obce křesťanů nové stanovy, které jsou kromě složení předsednictva velmi podobné těm předešlým. Zemský národní výbor v Praze stanovy a následnou činnost Spolku potvrdil 29. července 1946. Nový život dostaly také *Dny duchovního společenství*, které se v letech 1946-1948 konaly na hradě Svojanov. Z prvního ročníku se dochoval sborník, ve kterém jsou zaznamenány radostné vzpomínky účastníků (mezi jmény se mimo jiné objevují takřka všichni členové představenstva Spolku přátel Obce křesťanů),

Po válce je vykopal a schoval na půdu svého domu, kde byly až do revoluce 1989. viz. rozhovor se panem Janem Matěchou vedený dne 25. 3. Originál nahrávky v archivu autora.

⁹⁵ ADAMEC, MLJ 85-88.

⁹⁶ AHMP. fond *Spolek přátel Obce křesťanů*. zn. 486. karton 1. (nezpracováno). Je dostupný popis prostor v Růžové ulici, jména architektů (bratři Dvořákoví) podílejících se na rekonstrukci. 11. září 1945 pokladnice Anna Brendlová zasílá děkovní dopis všem, kteří Obec finančně podpořili. Z listopadu téhož roku je dochován bankovní výpis, podle kterého Spolek ze svého účtu vybral 10 000 Kčs. Rekonstrukce byla tedy z velké části financována z finančních darů.

⁹⁷ viz. AHMP. *Spolkový katastr*; signatura I/0082. karton 9. Zpráva spolkovému oddělení policejního ředitelství v Praze ze dne 22. 5. 1945. nebo AHMP. fond: *Spolek přátel Obce křesťanů*. zn. 486. karton 1. Nezpracováno. Dopis Úřadu ochrany práce, ve kterém Spolek informuje o zákazu během války a Adamcově přípravné poválečné činnosti, kvůli opětovnému fungování.

dozvídáme se, že se hrála divadla, konaly se přednášky tematizované zejména kolem sv. Jana Křtitele, sv. Jana Evangelisty a sv. Pavla. Novinkou bylo, že se *Dnů společenství* nyní účastnily také děti.⁹⁸ Svojanov je zářným milníkem v historii české Obce křesťanů, mnoho vzpomínek se stále živě traduje i mezi současnými členy zejména proto, že toto místo sblížilo mnoho budoucích párů.⁹⁹ Po republice byly obnoveny také původní Újezdní sbory.

Koncem roku 1947 byl vysvěcen druhým českým knězem Jan Dostal, ve funkci však setrval pouze do roku 1951. Kvůli nedostatečným prostředkům se Obec nemohla vrátit k opětovnému vydávání periodik a knih.¹⁰⁰ O činnosti tedy písemně informoval zejména *Oznamovatel Obce křesťanů*, který sbor rozesílal stoupencům. Týkal se především svátečních a jiných setkání (včetně návštěv u Adamece nebo Dostala). Poněkud ponurým příkladem bylo oznámení z února 1948, kterým Adamec a Dostal zvou na Velikonoční sjezd. Hlavním tématem měly být skryté křesťanské proudy ve 14. století, dílčí přednášky se měly zabývat vládou Karla IV., fenoménem Karlštejnu a na závěr byl naplánovaný výlet na zmíněný hrad. O měsíc později zaslali kněží svým stoupencům informaci, že vzhledem k pracovním povinnostem mladých členů je nutno celý sjezd zrušit, a uskutečnila se pouze skromná konfirmace. Jako by předpovídali, že podobným skrytým proudem se do 3 let stanou sami.¹⁰¹

Druhý zákaz

Po vládním převratu 25. února 1948 získala v Československu definitivní mocenský monopol komunistická strana. Vítězný únor byl posledním úderem pro poválečnou demokracii, která se již od Košického vládního programu (5. dubna 1945) řítila do bolševických spárů. Po politickém převratu a potvrzení nové komunistické vlády komunisté potřebovali utvrdit svou moc také ústavně. Toho dosáhli již 9. května 1948 vyhlášením nové ústavy, která potvrzovala vznik lidově demokratické republiky.¹⁰² Tímto aktem si nový režim otevřel cestu k zákonné likvidaci opozice a „nepřátelských živlů“. Nastala doba útisku, vykonstruovaných monstrprocesů, věznění a poprav. Ideovým nepřítelem nebyli pouze politicky aktivní jedinci a intelektuálové, ale také veškerá církev. Církevní moc zdaleka nedosahovala takové úrovně, jako v minulosti, i stále však pro komunistický režim představovala vlivný prvek ve společnosti.

⁹⁸ *Sborník Svojanova. Hrst vzpomínek účastníků Dnů duchovního společenství pořádaných Obcí křesťanů ve dnech 4.-13. července 1946 na královském hradě Svojanov.* Výtisk v rodinném dědictví.

⁹⁹ Rozhovor s panem Tomášem Boňkem ze dne 1. 2. 2024 a rozhovor s panem Miroslavem Pražanem ze dne 25. 3. 2024, který vypovídá, že se na Svojanově seznámili jeho rodiče.

¹⁰⁰ Adamec vzpomíná, že po válce zkrátka nebyl papír. ADAMEC, BD.

¹⁰¹ AHMP. *Spolek přátel Obce křesťanů.* zn. 486. Karton 1.

¹⁰² VEBER, Václav. *Osudové únorové dny 1948.* Praha; Nakladatelství Lidové noviny. 2008. ISBN: 978-80-7106-6.

Bylo nepředstavitelné zlikvidovat církve nějakým radikálním krokem, její slovo mělo nejen v československé společnosti, ale v celém světě nesmírnou váhu. Ještě v roce 1946 se 70 % členů Komunistické strany hlásilo k některé církvi.¹⁰³ Strana tedy musela postupovat obezřetně a reagovat na postoje církevní správy k vývoji nové lidové demokracie. Režim potřeboval kontrolu nad všemi prvky lidské společnosti a lidského života a nejefektivnější způsob, jak něčeho takového dosáhnout, je skrze výchovu. Totalitní režimy vždy cílí na mladé, chtějí si vychovat novou generaci k obrazu svému. Církev si však také z minulosti nesla roli vychovatele, který dá dětem náhled do náboženského smýšlení a přesně takový prvek mohl představovat pro komunismus riziko. Dalším rizikem byly vazby katolické církve na Vatikán a západní demokratické země. Stát tedy usiloval o vytvoření národní katolické církve. Poslední důvod můžeme hledat v církevním majetku, nejen finanční prostředky, ale také četné nemovité statky znamenaly pro vládnoucí stranu lákavý přínos.

V jednotlivých organizacích byly zřízeny akční výbory, které měly dbát na očištnou činnost. Zřízení akčního výboru měl učinit také Spolek přátel Obce křesťanů, předsednictvo si však stálo za názorem, že jelikož jsou organizací zabývajícím se probuzením zájmu v náboženské otázce a náboženskou obnovu, nevyvíjejí žádnou politickou činnost, a tudíž akčního výboru není v jejich řadách třeba. Podle zpráv předsednictva snad stačilo, že jeho členové jsou zaměstnaní ve společnostech, kde akční výbory již existují, tudíž budou „očištěni“ tam.¹⁰⁴ V únoru 1949 podává Spolek zprávu o průběhu valné hromady Ústřednímu národnímu výboru a krajskému velitelství národní bezpečnosti. Ke zprávě přikládají informativní dokument, ve kterém opět upozorňují na svou vyloženě kultickou činnost, počet členů (150 jedinců) a skutečnost, že jsou spolkem soběstačným, tudíž veškeré své náklady financují z dobrovolných členských příspěvků a nečerpají žádné státní dotace jako ostatní církve a náboženské společnosti.

Roku 1949 začaly být právní předpisy řešící církve a náboženské společnosti nahrazovány církevními zákony, tím započal aktivní postup proti církvím. První kroky omezující vliv církve ve veřejném životě bylo např. zrušení církevních sňatků, církevního školství a vedení matrik.¹⁰⁵ 4. října 1949 byl schválen zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností. Tím chtěla komunistická garnitura duchovním „pomoci“ oprostít se od vžitých

¹⁰³KAPLAN, Karel. *Stát a církve v Československu v letech 1948-1953*. Brno, Doplněk. 1993. ISBN 80-85765-27-6. (s. 11).

¹⁰⁴AHMP. *Spolkový katastr*, signatura I/0082. karton 9. Zpráva předsednictva Obce křesťanů z 28. 4. 1948 ústřednímu akčnímu výboru Národní fronty v Praze.

¹⁰⁵OPSALÍKOVÁ, Karin. *Náboženství v Československu po 2. světové válce ve výuce dějepisu*. Brno, 2020. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav. Ústav historie pro střední školy (s.18-23).

prvků kapitalistické první republiky, které přirovnávala k řádům Habsburské monarchie. Chtěli utnout privilegovaný monopol římskokatolické církve, a dosáhnout tím rovnosti mezi všemi církvemi, tedy napomoci ke svobodě vyznání, kterou ostentativně hlásali. V praxi komunisté dosáhli kontroly nad církevními financemi, které tím momentem přešly do státní správy. „Když se teď církve nebudou muset zabývat finančními záležitostmi, budou se moci plně věnovat svému náboženskému a mravnímu poslání.“ Stát tímto způsobem získal také kontrolu nad stavbou a správou kostelů a jiných církevních nemovitostí. Duchovní se od té chvíle stali státními zaměstnanci, pobírali plat, ale nejprve museli projít prověrkou,¹⁰⁶ zároveň jim bylo zakázáno vykonávat jinou činnost nežli náboženskou. Pod státní dohled také přešly kněžské semináře a jiné ústavy pro výchovu duchovních.¹⁰⁷

Pro lepší přehled nad církevními záležitostmi byl téhož dne ustanoven Státní úřad pro věci církevní (SÚC). Spravoval jej příslušný ministr po zvolení prezidentem republiky – první v jeho čele stanul Alexej Čepička, později Zdeněk Fierlinger. Jeho úkolem bylo dbát na to, aby se církevní a náboženský život vyvíjel v souladu s Ústavou a principy lidově demokratického zřízení. Obdobou byl Slovenský úřad pre veci církevné, který vedl Gustáv Husák. SÚC měl občanům zaručit harmonickou rovnováhu a svobodu vyznání, došlo k pravému opaku. Na kontě tohoto úřadu je veškerá církevní persekuce, internace a vykonstruované procesy s duchovními.

108

První interakce Spolku přátel Obce křesťanů s SÚC je dochována 8. března 1950. Spolek měl doposud povolenou činnost, nebude-li v rozporu s lidově demokratickým zřízením a jeho ústavou.¹⁰⁹ SÚC rozhodl, že neudělí souhlas k existenci Spolku, dokud neprozkoumá jeho existenci jako církev.¹¹⁰

¹⁰⁶ Viz zákon 218/1949 Sb. §7 Duchovní může vykonávat svůj úřad až po udělení souhlasu státem. Souhlas může být kdykoliv odebrán.

¹⁰⁷ AHMP. *Spolkový katastr*. signatura I/0082. karton 9. Vládní návrh zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. 3. zasedání Národního shromáždění republiky Československé 1949.

¹⁰⁸ AHMP. *Spolkový katastr*. signatura I/0082. karton 9. Vládní návrh zákona, kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní. Podepsán předseda vlády Antonín Zápotocký; ministr školství, věd a umění Dr. Zdeněk Nejedlý a ministr spravedlnosti Dr. Alexej Čepička.

¹⁰⁹ AHMP. *Spolkový katastr*. signatura I/0082. karton 9. Úřední záznam krajského velitelství Národní bezpečnosti z 19. ledna 1950.

¹¹⁰ AHMP. *Spolkový katastr*. signatura I/0082. karton 9. Zpráva Státního úřadu pro věci církevní ústřednímu Národnímu výboru hl. města Prahy na téma Spolku přátel Obce křesťanů.

SÚC se po svém vzniku zaměřil nejprve na problematiku katolických církví (řeckokatolické,¹¹¹ římskokatolické, starokatolíků),¹¹² s čímž se pojí procesy Machelka a spol., Čihošťský zázrak a umučení faráře Josefa Toufara, akce K – násilná likvidace klášterů a řeholníků nebo následná internace duchovních v Broumovském, Králickém, Želivském či Hejnickém klášteře.¹¹³ Následně úřad nastoloval přijatelnou náboženskou situaci v zemi skrze zkonstruované procesy, restrikce a jiné donucovací prostředky. Výsledkem byla přetvořená skupina několika tolerovaných evangelických, katolických a pravoslavné církve, které byly doplněny kooperujícími jedinci a pozměněny k obrazu lidové demokracie. Poté, co se stát vypořádal s oficiálními církvemi, začal od dubna 1951 postupovat proti náboženským společnostem a sektám, jakožto náboženským útvarům, které „zneužívají svobody náboženského vyznání k protistátní činnosti“. Mezi sekty byly řazeny i pouhé náboženské spolky, proti kterým chtěl stát zakročit: odeprít jim povolení ke shromažďování a podle shromažďovacích předpisů je zakázat; pokud se jejich členové scházejí, aniž by to předem oznámili, je žádoucí využít složek národní bezpečnosti; SÚC nabádá k sledování známých členů náboženských spolků a sekt, neboť by mohli pořádat ilegální činnost. Náboženských společností jednoduše bylo příliš, než aby je stát mohl kontrolovat, proto se rozhodl k ráznému zákroku a likvidaci.¹¹⁴ Likvidace probíhala definitivním rozpuštěním Spolku nebo asimilací do některého z povolených spolků (v jejichž rámci se sdružovali různě nábožensky orientovaní jedinci).¹¹⁵

Podle tajného výnosu ministerstva vnitra o rozpuštění spolků, které mají charakter náboženských sekt, přišla 11. června 1951 řada i na Obec křesťanů. SÚC shledalo, že cílem Spolku přátel Obce křesťanů je pečovat o duchovní blaho společnosti, k tomu však již slouží státem povolené církve a společnosti. Spolku tedy nezbyvá než se přidružit k některé z nich, neboť se tímto výnosem rozpouští. Následně byly k výsledku předvoláni čelní členové představenstva Spolku, kterým nezbyvalo nic jiného, než se začlenit do pardubického spolku

¹¹¹ S likvidací řeckokatolické církve a přípravě půdy pro režimem přijatelnější církev pravoslavnou souvisí tzv. akce P. viz. <https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vyzkumu/akce-p/> (cit. 2024-04-09).

¹¹² Zajímavý je případ katolického kněze Felixe Marii Davidka, představitele podzemní katolické církve, který pořádal tajné mše a ilegálně světil nové kněží. Jako první katolický představitel také vysvětil ženu. Viz. podcast Ústavu pro studium totalitních režimů – rozumět svým dějinám. *ÚSTR Podcast s historičkou Evou Vybíralovou o tzv. skryté církvi* ze dne 4. 2. 2021.

¹¹³ NA, *Státní úřad pro věci církevní*. Karton 7, inv. Číslo 66. Návrh na zrušení internace řeholníků a řeholnic z 2. září 1954. Podrobná zpráva, jak postupovat s internací v Želivském, Králickém a Hejnickém klášteře, rozebírající spolupráci/protirežimní postoj jednotlivých řeholníků, otázky, kdy koho propustit atd.

¹¹⁴ Za zmínku stojí např. utvoření tzv. Katolické charity, která formálně sjednocovala majetek katolických církví u nás; rázný postup proti svědkům Jehovovým, jejichž činnost byla ve velkém rozporu s socialistickou ideologií; nebo rozporuplný postup proti Adventistům sedmého dne, s nimiž se dostal SÚC do rozporu, neboť odmítali pracovat a posílat děti do škol v sobotu, tedy v 50. letech normální pracovní den.

¹¹⁵ NA, *Státní úřad pro věci církevní*. Karton 7, inv. Číslo 66. Postup SÚC proti církevním a náboženským spolkům, sektám – postup z hlediska spolčovacích a sjednocovacích předpisů.

SNAHA (Jednota evangelických pracovníků a rozhodných křesťanů Snaha).¹¹⁶ Ta představovala pro Obec křesťanů naději zejména pro svou otevřenost jednotlivým místním skupinám, které měly poměrně velkou volnost. 27. července 1951 Spolek přátel Obce křesťanů řádně ukončil svou činnost a zažádal úřad o převedení svého movitého i nemovitého majetku do vlastnictví SNAHY, k 1. srpnu se měl stát jeho místní skupinou se sídlem v Růžové ulici č. p. 5. Nestalo se tak, majetek v odhadované hodnotě 33 320 Kčs byl zabaven a Ústřední národní výbor jej odmítl převést. Jelikož tím nemohli dostat podmínky stanovené Snahou, nebyli členové Obce křesťanů do pardubického spolku přijati. Téměř rok, až do 21. června 1952 ÚNV držel jejich majetek, který k tomu dni zestátnil. Po měnové reformě 1953 byl zrušen také bankovní účet Spolku. Po nezdárném pokusu přidružit se k stále fungujícímu náboženskému spolku unitářů v listopadu 1951 aktivita Obce křesťanů na 17 let utichla.¹¹⁷ Dlouhou životnost neměl ani Státní ústav pro věci církevní, který zůstal vzpomínkou na tehdejší režim a byl zrušen roku 1956.¹¹⁸

S uvolněním, které přineslo Pražské jaro, se i Obec křesťanů pokusila o revitalizaci a již 14. června 1968 zaslala žádost o opětovné povolení činnosti, která jim byla v roce 1951 zakázána.¹¹⁹ Církevní rozvolňování v 68. souvisí s tehdejší vedoucí Sekretariátu pro věci církevní ministerstva kultury – Erikou Kadlecovou, která podstatně zmírnila represe, byla vstřícná vůči církevním potřebám a chtěla jim dát alespoň šanci. I přesto byl nepochybný její zápal pro marxismus. V srpnu 1968 rázně odsoudila invazi vojsk Varšavské smlouvy a o 9 let později podepsala Chartu 77. Obec oznámila, že její činnost byla a bude duchovního rázu, jejím cílem je probudit zájem o mravní a náboženský život na křesťanském základě, aby podpořila jednotné fungování společnosti. Staví se do kladného postoje k demokraticko-socialistickému státnímu zřízení ČSSR a chce napomoci k jeho upevnění. Ke všem náboženským společenstvím se staví tolerantně a nežádají žádnou finanční pomoc od státu. Z tohoto důvodu žádala o rehabilitaci po neoprávněném zákazu činnosti.¹²⁰ Úřady se k situaci postavily pozitivně a neviděly problém v návratu k duchovní činnosti, na stole dokonce byla otázka vrácení zabaveného majetku a prostor v Růžové ulici č. p. 5. Vedoucí kulturní správy NV hl. m. Prahy

¹¹⁶ AHMP. *Spolkový katastr*. signatura I/0082. karton 9. Zpráva ÚNV předsedovi Spolku přátel Obce křesťanů, dr. Karlu Krěmovi týkající se rozpuštění jejich spolku.

¹¹⁷ AHMP. *Spolkový katastr*. signatura I/0082. karton 9. Zprávy o ukončení činnosti Spolku přátel Obce křesťanů.

¹¹⁸ Jeho kompetence přešly na církevní odbor ministerstva školství a kultury.

¹¹⁹ V Adamcových vzpomínkách je uveden již březen 1968, žádný archivní dokument z tohoto měsíce však nebyl dochován. Viz. ADAMEC, BD.

¹²⁰ AHMP. *Spolkový katastr*. signatura I/0082. karton 9. Zpráva E. Piskáčka a J. Adamce církevnímu oddělení odboru kultury NVP.

František Jelínek ještě v létě předvolal Josefa Adamce, aby se dostavil k projednání této otázky. Schůzka však byla takřka symbolicky naplánována na středu 21. srpna 1968. Kvůli invazi vojsk Varšavské smlouvy bylo veškeré jednání přerušeno a odsunuto. I přes postupný pád do normalizačních vod však jednání pokračovala. Během několika měsíců, kdy prozatímní předsednictvo Spolku (přípravný výbor) jednalo s úřady, přišli s alternativou založení Sboru Obce křesťanů v Praze, nazývaného také jako Náboženská společnost Obce křesťanů v Praze. Sekretariát pro věci církevní ministerstva kultury v tom neviděl problém, takže krátce před Vánoce, 22. prosince 1968 byl schválen tento dočasný subjekt a Josefu Adamcovi byl udělen dočasný souhlas k opětovné náboženské činnosti. O měsíc později, 24. ledna 1969 skutečně došlo k rehabilitaci Spolku přátel Obce křesťanů, byl ustanoven nový výbor (předsednictvo) a založen nový bankovní účet u Státní banky československé.¹²¹ Zhruba rok si Obec pronajímala náhradní prostory v pražském kulturním centru Žofín., kde opět započala bohatou činnost.¹²² Počet členů dosahoval téměř 400, konalo se 57 Obřadů posvěcení člověka, 47 nedělních obřadů pro děti, 9 křtů, 10 konfirmací, 4 pohřby, 2 sňatky, 10 biblických hodin a 10 hodin sborového zpěvu. Poté, co byl obnoven Spolek přátel Obce křesťanů, začali si jeho členové uvědomovat, že není důvod fungovat ve dvou totožných organizacích současně, a chtěli Spolek do Náboženské společnosti začlenit. Čekali však, než ministerstvo kultury udělí definitivní povolení k činnosti Náboženské společnosti, doposud bylo pouze ústní.¹²³ Na jaře 1970 se Obec dostala do sporu s pražskými antroposofy, jejichž činnost byla stále ilegální. Antroposofové údajně odchyťovali jednotlivce po Obřadech posvěcení člověka a zvali je na své tajné bytové přednášky o antroposofických tématech, z toho důvodu se provinění částečně přeneslo také na Obec křesťanů. Na základě této skutečnosti byli 29. června 1970 vypovězeni z Žofínských prostorů. Odůvodněním bylo, že v republice se pěstuje pouze ateistická kultura, a náboženské myšlenky nemají tedy v kulturním středisku co pohledávat.¹²⁴ Na přelomu let 1970/1971 oznámil Sekretariát pro věci církevní Ministerstva kultury, že existence Náboženské společnosti není ve státním zájmu. V zemi je totiž již dostatek církví a není třeba jejich řady rozšiřovat. Představenstvo Obce bylo šokováno, do té doby stále čekali na udělení finálního souhlasu k činnosti. Nezbyvalo jim nic jiného než se navrátit k formě Spolku. Současně se zákazem bylo Adamcovi opět odebráno povolení k duchovní činnosti, marně tedy hledali vhodné prostory, ve

¹²¹ AHMP. *Spolkový katastr*. signatura I/0082. karton 9. Zpráva z členské schůze Spolku přátel Obce křesťanů. Datum obnovení činnosti bylo několikrát posunuto. Spolek měl být původně rehabilitován již v září 1968, ve zprávě NV Josefu Adamcovi je několikrát přeškrtnuté datum.

¹²² ADAMEC, MLJ 85-88. oficiální název Obvodní kulturní dům Prahy 1 na Slovanském ostrově.

¹²³ AHMP. *Spolkový katastr*. signatura I/0082. karton 9 Zprávy ze členských schůzí v letech 1969-1970.

¹²⁴ ADAMEC, BD.

kterých by mohli působit. Nakonec jim prostory poskytla až Církev československá husitská – proti tomu se opět postavily úřady s tím, že Obec nesmí fungovat v církevních prostorech, když nemá povolení k náboženské činnosti. Nakonec jim příslušný farář nabídl sklepní prostory pod jeho farním úřadem v Hellichově ulici 18, byli za to vděční, stejně neměli na vybranou.¹²⁵ Ani spolková činnost neměla dlouhého trvání. Odbor pro vnitřní věci Národního výboru hl. m. Prahy v únoru 1971 oznámil, že jejich činnost je v rozporu se zákony vztahu státu a církvi. Vyvíjením náboženské aktivity porušují spolkový zákon, jejich působnost tedy musí být neprodleně ukončena. Úřady předsednictvu doporučily, že by pro obě strany bylo nejlepší, kdyby se Spolek rozešel z vlastní iniciativy a stát nemusel nijak aktivně zasahovat. Na výborové schůzi Spolku přátel Obce křesťanů bylo tedy rozhodnuto, že jim jiná možnost nezbývá – 28. března 1971 tedy Spolek ukončil svou činnost. Likvidace probíhala do června toho roku, všechny peníze ze spolkového účtu (asi 40 000 Kčs) převedli na příslušného faráře církve československé, který jim prostory své farnosti poskytl zdarma.¹²⁶ Z farních se Obec křesťanů stáhla ještě hlouběji a na dalších 18 let se uchýlila k tajným bohoslužbám, přednáškám a tvorbě samizdatové literatury, jako jiné „podzemní církve“ komunistické éry.

Po sametové revoluci

K opětovné činnosti se Obec křesťanů navrátila v lednu 1990, stále pod vedením téměř devadesátiletého Josefa Adamce. První Adamcovy kroky jej 1. ledna 1990 zavedly za Církvi československou husitskou. Farářku z Malé Strany žádal o pomoc, před lety jim přece zaslali nemalou finanční částku a nyní hledali nové prostory, ve kterých by mohli vést bohoslužbu. Pomoc však nebyla vyslyšena z důvodů rekonstrukce tamního kostela. Pomoc Obci křesťanů nakonec přišla ze zahraničí. Stuttgartské vedení vyslalo do Prahy komisi, která měla zmapovat prostředí. Stalo se tak na základě Adamcových kontaktů s Gerhardem Dittmanem, duchovním správcem Obce křesťanů v NDR. Antroposofická společnost se oproti Obci křesťanů aktivizovala rychleji, byla soběstačnější a početnější. Adamec, jakožto člen představenstva Antroposofické společnosti a zároveň kněz Obce křesťanů zamýšlel propojit obě organizace a získat pro ně společné prostory v odsvěceném kostele sv. Michaela nedaleko Staroměstské radnice. 7. ledna se pořádal poslední tajný Obřad posvěcení člověka v kuchyni Libuše Fišerové, zúčastnilo se ho asi 20 lidí včetně členů německé komise.¹²⁷

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ AHMP, *Spolkový katastr*. signatura I/0082. karton 9. Zprávy o likvidaci Spolku přátel Obce křesťanů.

¹²⁷ ¹²⁷ PESCHEL, Frank. *Stánek našeho srdce hoří*. Praha, Malvem. 2022. ISBN: 978-80-7530-341 (s.178-185).

Bylo nutno brát zřetel na skutečnost, že Adamec během tajného působení z bezpečnostních důvodů rozdělil české sbory do izolovaných buněk. Starší jedinci, kteří zažili Obec ještě ve 40. letech se znali, ale do Obce přibyla také řada mladších, kteří měli zkušenost pouze s působností v utajení. Začátkem 90. let tedy mezi členy Obce došlo k řadě radostných setkání po dlouhé době. V zemi bylo vytvořeno vhodné podhoubí pro nové začátky, nejdříve však bylo potřeba rozštěpenou společnost opět sjednotit.¹²⁸

14. ledna 1990 Obec pořádala první oficiální Obřad posvěcení člověka, v novém státě. Událost se uskutečnila v sále Závodního klubu ROH v Rytířské ulici 24 a čítala údajně kolem 160 účastníků. Zástupci přípravného výboru byl zvolen Karel Dolista a Michaela Glosová, kteří podali žádost o registraci jako církev nebo náboženská společnost odboru církví ministerstva kultury ČSR. Na odpověď museli čekat, dokud nebude schválen nový církevní zákon, což trvalo téměř rok. Po roce se jim dostalo zprávy, že budou moci fungovat, ale opět pouze jako Spolek přátel Obce křesťanů.¹²⁹ Patronaci nad pražským sborem dostal na starost vyšší duchovní správce Johannes Lenz.¹³⁰ Adamec dostal již roku 1991 k ruce jako mladšího pomocníka německého kněze Franka Peschla. Oba muži byli však německého původu a česká Obec si žádala českých kněží, Adamec tedy sám navedl do kněžského semináře začátkem 90. let dva adepty: Milana Horáka a Tomáše Boňka, kteří jsou k dnešnímu dni stále aktivními kněžími v pražském sboru Obce křesťanů. Jako farářka s nimi také několik let působila Karin Fleischerová. Sál v Rytířské ulici přestal být k dispozici a na Michaelský kostel chyběly sboru finance. Střídali tedy různé lokality, včetně sálu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Celetné ulici č. p. 13. Nakonec, skrze kontakty na americkém velvyslanectví, získali koncem listopadu 1992 své vlastní prostory v tzv. Modré vile v ulici Na Špejcharu, která byla svého času spojována s působností pražských Němců, a současně s počátky pražského sboru. Cena domu nebyla nejnižší, ale jako dříve, i nyní Obci pomohly dary od sympatizantů.¹³¹ Začátkem 90. let na mezinárodním sjezdu Obce křesťanů v Haagu, během tzv. Letnic, poskytla anonymní Nizozemka pražskému sboru velkou finanční částku, neboť byla zasažena Adamcovým příběhem.¹³² Na této adrese sídlí Obec křesťanů do dnes. Roku 1995 byla k vile přistavěna také kaple zasvěcena sv. Janovi. Kromě přednáškových sálů, knihoven a výstavní galerie Josefa Adamce ve vile bydlí nynější kněží. Roku 1998 se Obec křesťanů vrátila ke své publikační

¹²⁸ Rozhovor s Tomášem Boňkem ze dne 1. 2. 2024.

¹²⁹ NA. Fond *Ministerstvo kultury ČSR/ČR, Praha*. sign. 47d Církev. Karton Nezpracovaný. Odložení registrace náboženských společností.

¹³⁰ Syn v Praze působícího kněze Eduarda Lenze.

¹³¹ PESCHEL, 2022. (s. 186-205).

¹³² Tamtéž, potvrz. Rozhovor s Tomášem Boňkem a rozhovor s Alenou Nevrklovou.

činnosti a vydává čtvrtletník *Okruh a Střed*. Roku 2002 byla Obec křesťanů uznána mezi registrované církve.¹³³

IV. Josef Adamec

1. Raný život Josefa Adamce:

Nejlepším zdrojem o životě Josefa Adamce jsou jeho nevydané ručně psané životopisy. Ty využil i farář Obce křesťanů Frank Peschel při zpracování monografie *Stánek našeho srdce hoří*.¹³⁴ Peschel však, jak již to u příslušníků náboženských společenství bývá, popsal život svého předchůdce v popularizačním duchu. Pokud chceme z retrospektivně psaného životopisu čerpat pro historickou práci, je důležité brát Adamcovy vzpomínky s jistým nadhledem.¹³⁵

Z historického hlediska nám život Josefa Adamce může poskytnout zajímavý vhled do téměř celého 20. století. Narodil se 22. dubna 1902 v Kerharticích (dnešní Ústí nad Orlicí) do velmi chudých poměrů. Jeho otec, Jan Adamec, pracoval 6 dní v týdnu a 12 hodin denně jako textilní dělník, a jeho matka, Rosálie Adamcová (roz. Truhlářová), se starala o děti. Z celkem deseti potomků přežilo osm. Kvůli nepříznivým podmínkám a nekompromisní výchově se u Josefa Adamce již v dětství probudil zájem o úniky do netknuté přírody a duchovního světa, který mu byl v nesnázích oporou a nesmírně jej fascinoval. Bezpochyby se již v raných letech začala formovat Adamcova osobnost, nezlomná a vždy připravená pomoci druhým, bez materialistických tužeb či postranních zájmů.¹³⁶ Vzpomínky na Adamcovo mládí prožité v posledních letech rakousko-uherské monarchie mohou čtenáři připomínat lidové příběhy z pera obrozeneckých spisovatelů 19. století. Rodina se dvakrát stěhovala za lepšími podmínkami, Adamcovy prosby vydat se duchovním směrem a stát se knězem, nebo alespoň učitelem, nebyly vyslyšeny. Po vypuknutí první světové války otec narukoval na italskou frontu

¹³³ JÄGER, P: *Círky a náboženské společnosti v České republice a jejich právní postavení (příručka pro veřejnou správu)*. Praha, ministerstvo kultury. 2006.

¹³⁴ PESCHEL, 2022. Právě Peschel, jakožto Adamcův nástupce v postu kněžském, zeditoval (dle autorových slov „doslovně přepsal“) Adamcovy česky i německy psané životopisy. V monografii je často k vidění doslovný přepis z původních životopisů.

¹³⁵ Adamec sepsal obsáhlé životopisy dva. Starší z nich (psaný v 60. letech) popisuje podrobněji vzpomínky na mládí a seznámení s Obcí křesťanů, rukopis je dopsaný pouze do roku 1931. Novější (psaný v 80. letech) je zase zajímavým zdrojem ke vzpomínkám pozdějším, je dopsaný až do roku 1980. Druhý z životopisů nikdy nebyl přeložen, existuje tedy pouze digitalizovaná německá verze, stejně tak je tomu s historií Obce, kterou Adamec sepsal.

¹³⁶ Ručně psaný životopis Josefa Adamce z roku 1966. Doslovný opis Franka Peschla z roku 2013. Archiv Obce křesťanů v Praze. (s. 7-19).

a starší bratr jej zanedlouho následoval. Rodina tedy přišla o živitele, takže i děti musely začít pracovat. Adamec strávil část války u své babičky a poté, co dostudoval textilní školu, nastoupil ihned do textilní továrny v Poličce. Po vyhlášení Československé republiky 28. října 1918 sice nastal dlouho očekávaný mír, avšak s novým uspořádáním přišel pocit, jako by Adamcovi ztratili staré jistoty a museli se přizpůsobit tempu nové doby. Rok po válce se Adamec společně se svým přítelem z měšťanské školy Alfredem Milde stali členy poličských spiritistických kruhů.¹³⁷ Současně se vznikem První republiky ve společnosti sílily tendence odklonu od církví (zejména pak vžitých římskokatolických dogmat), které postihly také Adamce a jeho okolí. Coby dříve velmi duchovně založený jedinec tedy opět pociťoval potřebu naplnit duchovní prázdno, které žádné tradiční církve, ani nově vzniklá Církev československá, nedokázaly svým strohým a stereotypním přístupem ke světu ukojit. Nadšení pro spiritismus a neuhasínající touha po duchovních zážitcích tkvící v usilovné četbě Bible se osudově propojily v antroposofickém učení Rudolfa Steinera. Na jeho texty Adamec narazil zhruba v letech 1920-21. Filozofické statě, které četl jako první, mu kvůli neznalosti oboru zprvu nic neříkaly. Když se mu ale do ruky dostaly opisy přednáškových cyklů o evangeliích, naprosto jim propadl.¹³⁸

1. října 1922 Adamec narukoval do Vysokého Mýta, odkud byl transportován k povinnému vojenskému výcviku na Slovensko. Kvůli svým pacifistickým postojům odmítl zacházet se zbraní a „učit se zabíjet.“ Z tohoto důvodu byl celkem dvakrát odsouzen, nejprve na šest a později na dalších sedm měsíců,¹³⁹ a poté byl převelen do divizní nemocnice, kde ve slovenské izolaci nakonec zůstal až do března 1925. Duševní podporu Adamcovi poskytovala nejen známost s rozšiřující se Antroposofickou společností,¹⁴⁰ ale také další duchovně založení spoluvězni, zejména pak adventista Pavel Holub, se kterým sloužil v nemocnici.¹⁴¹ Poutavým

¹³⁷ Alfred Milde (1901) se s Adamcem spřátelil již na Poličské měšťance, a přesto, že se jejich cesty na několik let rozdělily, zájem o spiritismus je svedl opět dohromady. Zejména v první polovině 20. let, kdy Adamec objevoval svět duchovna, si byli mladíci dosti blízcí. Zkoušeli propadnutí do hlubokých stavů transu v rámci spiritistických seancí, učili se o karmě, reinkarnaci a jiným prvkům východních náboženských systémů. Společně našli cestu k antroposofii a když se Adamec dostal do pražských kruhů Obce křesťanů, prosadil zde také svého starého známého. Tamtéž (s. 12-41).

¹³⁸ Tamtéž (s. 24-26).

¹³⁹ Adamec vzpomíná, že mu lidé vyčítali jeho nezlomný pacifismus, dva těžké tresty se s ním ponesou celým životem. Zápisy v trestním listu se pak objevují např. v jeho žádostech o vydání cestovního pasu ve 30. a 40. letech. Viz. Národní archiv. Fond policejního ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941-1950. sig. A 92/3 Adamec.

¹⁴⁰ Ing. Motyčka, se kterým se Adamec seznámil zpočátku 20. let díky poličským spiritistům, znal díky společnému zájmu o antroposofii manželku ředitele košické věznice, která Adamcovi poskytla přes další prostředníky vybrané spisy Rudolfa Steinera (Adamec se na nich učil německy, s překlady mu pomáhali spoluvězni). V té době se konaly poslední pražské přednášky Rudolfa Steinera, Adamec se jich však kvůli daným okolnostem nikdy nestihl zúčastnit.

¹⁴¹ Církev adventistů sedmého dne je známá zejména pro své pacifistické názory či odmítání práce v soboty. Církev se aktivně angažuje v humanitárních akcích. Vývoj adventistů nebyl příznivý zejména během období socialismu, zejména v 50. letech proti nim režim výrazně zasahoval. Viz. FRANC, Aleš. *História a teológia*

impulsem jsou také Adamcovy vzpomínky na korespondenci s evangelickým publicistou Přemyslem Pittterem.¹⁴² Do Poličky se Adamec navrácí symbolicky 30. března 1925, v den, kdy zemřel jeho velký vzor – Rudolf Steiner.¹⁴³

Jak již víme, během roku 1925 se po zemi začala šířit jednotná Antroposofická společnost republiky Československé, jejíž pobočky se zakládaly v různých městech (kromě Prahy např. v Pardubicích, Olomouci, Příbrami). Adamec tedy ihned po návratu naskočil do rozjetého vlaku antroposofie a vydal se vstříc svému osudu. Nejprve se snažil uplatnit ve vznikající pobočce antroposofů v Pardubicích, brzy jej však zaujala zpráva, že se v Praze momentálně vyskytuje dvojice kněží, vycházejících ze Steinerova učení usilujících o náboženskou obnovu. Právě tato náhoda mu konečně pomohla vyplnit duchovní prázdno a zodpovědět mnohé otázky. V červenci 1926 poprvé navštívil Prahu, jeho cesta vedla na Staré město, do ulice Na Perštýně č. p. 6 – sídla Klubu německých umělkyně. Pocity z prvního obřadu posvěcení člověka byly u Adamce spíše negativní. Celý obřad se velmi podobal tomu katolickému, byl však sloužen v němčině a dvojice fialově oděných kněží složena z Josefa Krale a Eduarda Lenze na něj působila odtažitě. Vůle a odhodlání ponořit se hlouběji do tohoto duchovního světa však byla silnější než jeho první dojem. Pomáhal farářům zorientovat se v českém prostředí, ministroval jim při obřadech a sám se učil zvyklostem Obce. V roce 1927 se v Praze seznámil se zakladatelem Obce křesťanů Friedrichem Rittelmeyerem. Roku 1929, kdy se pražská Obec přestěhovala do sklepních prostor domu U Jednorožce na Staroměstském náměstí č. p. 21, tzv. sálu Tychona de Brahe,¹⁴⁴ se Adamec do Prahy nastěhoval.¹⁴⁵ Působil pouze jako pomocník německých kněží nebo jako „laický kněz“, ministroval jim nebo připravoval náležitosti pro

advenizmu. Bánská Bytrica. 2012. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Pedagogická fakulta. Katedra teologie a katechetiky. Vedoucí práce: Prof. ThDr. Pavel Procházka PhD. (diplomová práce).

¹⁴² Přemysl Pittter (1895-1976), evangelický kazatel a literát byl bezpochyby velmi významnou osobností minulého století. Zastával pacifistické postoje, bojoval proti antisemitismu, ale také proti nelidskému zacházení s Němci během poválečného odsunu. Po druhé světové válce v rámci humanitární „akce zámky“ pomáhal židovským (a německým) dětem zotavit se z hrůz, kterými si prošli. Adamcovi, kromě korespondence, Pittner doporučil také advokáta JUDr. Jaroslava Mellan. Více např. KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu. Život Přemysla Pitttra (1895-1976)*. Praha, Litomyšl; Paseka. 2009. ISBN: 978-80-7185-971-0.

¹⁴³ Tamtéž (s 26-34). Z přihlášky trvalého pobytu občana z 7. 4. 1938 se však dovídáme, že z branné služby byl propuštěn až 31. března. viz. Národní archiv, fond Policejního ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva. Adamec Josef.

¹⁴⁴ Jedná se o stejný dům, v němž se začátkem 20. století stýkal kruh pražských Němců, zájemců o Besantovu filosofii. Prostory Obci poskytla sestra Berty Fantové, stále žijící Ida Freund, dle Adamcových slov již velmi staříčká, ušlechtilá dáma, se kterou se poprvé setkal v Klubu německých umělkyně, jehož vedoucí v té době byla. Viz. rozhovor s Tomášem Boňkem, farářem Obce křesťanů, ze dne 1. února 2024. Zápisky z rozhovoru ve vlastnictví autora.

¹⁴⁵ V přihlášce trvalého pobytu občana z roku 1938 jsou jako první bydliště uvedeny Rosice u Chrasti, kde Adamec bydlel před nastěhováním do Prahy. Trvalé bydliště v Praze má vedené od roku 1929, přičemž do roku 1931 se stihl dvakrát přestěhovat. NA, fond *Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941-1950*. sign. A 92/3 Adamec. Karton 16.

bohoslužby. Cítil se však nedocenený, chtěl pomoci více. Proto se po konzultaci s Rittelmeyerem rozhodl v březnu 1930 odcestovat do Stuttgartu, aby zde absolvoval kněžský seminář. Tato cesta se pro něj stala osudnou, navštívil srdce antroposofie – švýcarský Dornach, kde se účastnil přednášek vrchních představitelů antroposofických kruhů a sblížil se s evropskými kolegy, kteří v později v jeho životě ještě několikrát sehráli významnou roli. Během svého několikaměsíčního pobytu ve Švýcarsku zúročil své zkušenosti z Prahy, kde Josefu Královi pomáhal s divadelními představeními. V Dornachu si přivydělával jako kulisák a s divadlem se sblížil ještě více. Do Prahy se vrátil na Vánoce 1931 a byl ihned obsazen do role Adama ve Vánoční hře o Ráji. O rok později se Adamec zasloužil ve vzniku periodika *Práh*. Procestoval téměř celé Čechy, aby v antroposofických řadách získal zájemce, kteří by mohli nový náboženský časopis odebírat, podrobně pročítal německé publikace Obce křesťanů, aby načerpal inspiraci. Nakonec sám zaujal pozici redaktora. Cílem časopisu bylo sblížit německé kněží s českými čtenáři a zároveň rozšířit myšlenku náboženské obnovy do širšího společenského vědomí.¹⁴⁶ V neděli 8. října 1933, během Rittelmeyerovy návštěvy v Praze, jím byl vysvěcen na prvního českého kněze Obce křesťanů, a hned další den sloužil svůj první Obřad posvěcení člověka.¹⁴⁷ Adamcově svěcení předcházela poctivá příprava, kromě přípravného semináře procestoval německé a rakouské farnosti a s tamními faráři debatoval o českých duchovních tématech a svých motivacích stát se knězem. O rok později byl z Prahy odvolán J. Kral, nejprve do Stuttgartu a později do Vídně. Adamec neuvádí přesné důvody, ale odvolání prý bylo oprávněné.¹⁴⁸ Eduard Lenz byl v Praze neaktivní již roku 1933, kdy na dva roky vážně onemocněl, poté byl poslán do nového sboru v Drážďanech, aby v době silícího vlivu nacismu poskytoval lidem v nouzi duchovní oporu. Prahu prý navštěvoval dvakrát až třikrát ročně a s Adamcem se postupně velmi sblížil, i když k němu zprvu choval spíše odtažitý postoj. Josef Kral sice udělal pro pražský sbor velký kus práce, ale během devíti let jej také zadlužil. Z těžké finanční situace pomohla sboru jeho členka Aloisie Koudová (1900-1970), která po odchodu německých kněží pomáhala Adamcovi s řadou administrativních povinností.¹⁴⁹ Dokonce ze svých vlastních zdrojů pokryla dluh, který sbor nemohl splatit. Ve třicátých letech byla často po Adamcově boku, spolupracovala s ním. Jejich cesty se natolik

¹⁴⁶ ADAMEC, MLJ 85-88.

¹⁴⁷ Viz. Periodikum *Práh. Časopis pro náboženskou obnovu*. Roč. II. 1933. Praha. (s. 13).

¹⁴⁸ Až Peschel zmiňuje, že se prý zamiloval do mladé Češky, zanedbával proto svou kněžskou činnost, a hlavně manželské povinnosti (byl ženatý a měl dceru). PESCHEL, 2022. (s. 95-96).

¹⁴⁹ Podle Adamce např. překládala *Práh* do němčiny, učila děti náboženství atd. Velkou pomocí pražskému sboru byla také její sestra Anna. K Adamcovi měla také velmi blízko, vzpomíná například, jak během pražského jara na každý obřad svěcení člověka nosila šest kufrů kultických předmětů, které skrývala u sebe doma. ADAMEC, MJL 85-88.

propojily, že roku 1957 jako padesátníci vstoupili do manželského svazku.¹⁵⁰ Ve třicátých letech v Evropě stupňovalo napětí, pražský sbor i přesto narůstal. Jak tomu v těžkých časech bývá, lidé hledali formu úniku, bezpečí a pochopení, kterou napříč dějinami poskytuje právě kultura (ať už umělecké úniky a formy ventilace, ale i duchovní souznění a tolerance). Obec, ať už každodenní formou, nebo výše zmíněnými *Dny duchovního společenství*, nabízela lidem to, co zrovna potřebovali. Adamec se již tehdy stal symbolem české soudržnosti a duchovní podpory. Čechy postupně svírala válka a totalitarismus a on dodával zdejšímu lidu naději.¹⁵¹

2. Vzpomínky na válku

Ve třicátých letech se Adamec nastěhoval do bytu v rokokovém Pachtově paláci v Náprstkově ulici č. p. 1. Je takřka neuvěřitelné, že v něm žil i přes dva zákazy činnosti téměř 60 let. Největší roli sehrál Adamcův byt v době socialismu při tajných setkáních, kázáních, přednáškách a návštěvách, které zmiňují všichni pamětníci.¹⁵² Víme, že ještě v době kolem Mnichovské dohody (30. září 1938) navštěvoval své přátele v Německu a sám je v Praze několikrát uvítal.¹⁵³ Koncem roku se po něm však již sháněla četnická stanice z Ústí nad Orlicí, kde Adamec vyrůstal. V *Prahu* z října 1938 najdeme zajímavý článek, ve kterém pražský sbor vybízí stoupence k odvaze a síle, neboť jejich farář, Josef Adamec odjel na tři týdny bránit hranice.¹⁵⁴ V Adamcových vzpomínkách je však napsáno, že byl povolán až začátkem roku 1939. Každopádně, zajímavější je otázka, jak se asi Adamec k této povinnosti postavil, když při svém vojenském výcviku odmítal sloužit se zbraní a byl za to vězněn.

Po vyhlášení protektorátu nebyla údajně situace pro pražský sbor příliš vážná, zhoršila se až po vypuknutí války 1. září 1939. Víme dokonce, že ještě v červenci 1939 Adamec opět získal cestovní pas a o rok později vyjel na mezinárodní sjezd Obce křesťanů ve Stuttgartu. I přes vypjatou mezinárodní situaci se nadále konaly bohoslužby a různá setkání, i když s notnou obezřetností. Adamec vzpomíná, že při posledním ze *Dnů duchovního společenství* ještě svým

¹⁵⁰ O jejich vztahu pojednává Peschel in PESCHEL, 2022 (s. 144-149).

¹⁵¹ ADAMEC, MLJ 85-89.

¹⁵² Do domu se nastěhoval podle vzpomínek v roce 1937, o rok později kdy se adresa objevuje ve zprávách policejního ředitelství. Dnes se na adrese nachází hotel. NA, fond *Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941-1950*. sign. A 92/3 Adamec. Karton 16.

¹⁵³ V červnu 1938 stanovil Adamec jako svou zástupkyni ve věcech vojenských Aloisii Kouodovu. 4. listopadu 1938 mu byl vydán nový cestovní pas, platný do června 1939. Cílové destinace nejsou zaznamenány, ale pravděpodobně se všechny týkaly pouze duchovních záležitostí, proto je můžeme omezit na Německo, popř. Rakousko, Švýcarsko. Zajímavé je, že odjel v podstatě ihned po návratu z vojenské služby. V Praze hostil například Eduarda Lenze, Rudolfa Frielinga nebo nově zvoleného nejvyššího duchovního správce Obce křesťanů Emila Bocka. NA, fond *Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941-1950*. sign. A 92/3 Adamec. Karton 16.

¹⁵⁴ *Práh. roč. VII. říjen 1938.*

židovským přátelům sloužil Obřad posvěcení člověka, aby je požehnal do dalších dnů. V červnu 1941 byl telefonicky informován o likvidaci Obce křesťanů v Německu, na základě čehož sbor přešel ještě k ráznějšímu utajení, Adamec prý od té doby vedl Obřad posvěcení člověka téměř každý den. 8. května 1942 došlo k razii gestapa v sále Tychona de Brahe, jediné potvrzené je datum zákazu, ohledně okolností bohužel archivy mlčí. Adamec vzpomíná, že byl uzavřen v cele s dalšími dvěma lidmi, během výslechů mu údajně bylo vnučováno, aby uznal nebezpečnost Obce křesťanů a její protistátní naladění. S tímto výrokem také 27. května Adamec odcházel z vazební věznice. Rozkazem byl povolán k práci ve zbrojní továrně Českomoravské strojírny na Praze 10., kde nakonec získal pozici referenta pro včleňování do práce.¹⁵⁵ I během zákazu se Adamec nepřestal stýkat se členy Obce, každou neděli prý probíhala tajná setkání, během kterých vznikaly například již zmíněné kroužky, žádné svátosti však během války neprobíhaly. Adamec prý dokonce v listopadu 1944 absolvoval pracovní cestu do Německa, během které navštívil ve Stuttgartu Emila Bocka.¹⁵⁶ V Praze Adamec několikrát navštívil Eduard Lenz, který během služby v německé armádě působil i v protektorátu. K poslednímu setkání došlo na začátku února 1945, krátce před bombardováním Drážďan, během něhož zahynuly dvě Lenzovy dcery. Když ho Adamec viděl naposledy, odjížděl hledat jejich těla. Brzy však padl do sovětského zajetí a byl odvezen do pracovního tábora na Sibiř, kde zemřel.¹⁵⁷ Za zmínku také stojí potencionální vazby mezi Obcí křesťanů a protektorátními úřady, obzvláště pak osoba Wery Hoess.¹⁵⁸ Adamec, režimu v podstatě nepohodlnou osobu, mohl za války zasáhnout mnohem horší osud. V porovnání s jinými příběhy však nebyl tak strašlivý.

3. Vzpomínky po válce

Za války začal Adamcovi pomáhat mladý člen sboru Jan Dostal (1920-2015). V Adamcových životopisech je představen v poměrně negativním světle. Je zmiňován jeho odmítavý a lhostejný postoj k povinnostem a následný pokus o jakýsi „převrat“ v pražském sboru, během kterého Dostal oslovoval mladé členy, zval je na soukromé rozhovory a snažil se u nich pomluvit Adamec. Distancovaný postoj měl již během svého kněžského svěcení v roce 1947 a

¹⁵⁵ Adamec uvádí, že byl propuštěn pár hodin před atentátem na Reinharda Heydricha. Poté, co se zpráva roznesla, nikdo další propuštěn nebyl. ADAMEC, MJL 85-88.

¹⁵⁶ Tamtéž. V archivech o této cestě také není dochována žádná zmínka.

¹⁵⁷ Informaci se Adamec dozvěděl od p. Segenschmida, člena Spolku přátel Obce křesťanů, který byl s Lenzem vězněn v internačním táboře na jihu Moravy. Tamtéž.

¹⁵⁸ Tomáš Boněk na základě jeho rozhovorů s Gertrudou Lawatschek (blízkou spolupracovnicí Adamec v předválečných letech) uvádí, že zmíněná Wera Hoess (také členka Obce křesťanů) měla příbuzného v pražském gestapu. Pan Hoess se prý podílel na odbojové činnosti a zasloužil se na mírnějším stíhání pražského sboru. Po válce museli Hoessovi i Lawatschek prchnout, jinak by byli perzekuováni. Viz. Rozhovor s Tomášem Boněkem ze dne 1. 2. 2024.

v roce 1951, těsně před zákazem činnosti odešel z Obce definitivně. Veřejnosti bylo řečeno, že odstoupil ze zdravotních důvodů, ale podle Adamce se s Dostalem zkrátka nepohodli.¹⁵⁹ Situaci objasňuje Frank Peschel dodatku své monografie.¹⁶⁰ Víme, že v létě 1946 Adamec vyprovázel Jana Dostala na kněžský seminář v Londýně, na zpáteční cestě se také zastavil ve švýcarské Basileji, aby vyslechl přednášky Emila Bocka. To bylo naposledy, co se s ním setkal.¹⁶¹ Adamec vzpomíná na radostný zisk nových prostor v Růžové ulici č. p. 5. a chvíle strávené na hradě Svojanov. Po válce vyvstaly první spory s pražskou Antroposofickou společností, v čele s MUDr. Petrem Dostalem, bratrem Jana Dostala. Dostal chtěl vést přednáškový kurz o Bhagavadgítě a požádal Adamce o poskytnutí prostor v Růžové ulici. Adamec souhlasil pod podmínkou, že se kurzu nebudou účastnit tehdejší členové Obce křesťanů. Dostal vyvěsil letáček ve své ordinaci, a jelikož jej, jako lékaře, navštěvovali někteří členové Obce, o události se dozvěděli a zúčastnili se jí. To si Adamec vzal osobně a zrušil společnou úmluvu. Od té doby bylo mezi oběma organizacemi napětí, které opět vyústilo na přelomu 60. a 70. let ve spojitosti s kulturním centrem Mánes. Petr Dostal v našem příběhu figuruje ještě později. V roce 1959 byl stíhán, protože se StB dozvědělo o jeho ilegálním vedení Antroposofické společnosti navzdory zákazu v roce 1951. Vyšetřování Dostala bylo začátkem akce federace, kterou vedlo StB proti skupině antroposofistů, jejímž cílem bylo podvracení státu, šíření zakázané antroposofické ideologie, tematických publikací a kontakty se zahraničím. Členy skupiny byli Dostal, Dostalová, Kroczek a Foršt. P. Dostal byl nakonec odsouzen k osmnácti měsícům vězení. Ve vyšetřovacích spisech můžeme dvakrát narazit na jméno Josefa Adamce. Při první zmínce Dostal Adamce představuje jako bývalého kněze již zakázané Obce křesťanů, která vychází z antroposofických myšlenek. Při této zmínce se vyšetřující ptal na dopis, který si ve 40. letech muži předali. V návaznosti na to Dostal připomíná, že jediný kontakt, který mezi nimi od té doby proběhl, byl telefonát, ve kterém se Adamce ptal na Steinerův výklad Zjevení

¹⁵⁹ Dostal byl opravdu nemocný a po svém uzdravení nastoupil podle výnosu Ústředního národního výboru na lesnickou brigádu mezi květnem a zářím 1951. Tuto skutečnost potvrzuje zpráva Spolku přátel Obce křesťanů Okresní národní pojišťovně, aby převedli pojištění na jeho nového zaměstnavatele. AHMP. fond *Spolek přátel Obce křesťanů*. zn. 486. karton 1. (nezpracováno). Adamcova připomínka k této události je poněkud ostřejší: „Poslal jsem pana Dostala na lehkou práci v lese, aby si vyléčil svou abstraktní intelektuálnost“.

¹⁶⁰ Důvody chování čerpá z Dostalovy publikace *Jak vrstát do antroposofie (1995)*. V ní se Dostal staví do role mladého kriticky smýšlejícího intelektuála. Adamec, který sbor vybudoval takřka sám, nemohl vystát Dostalovo ego. Dostal, byl od dětství vychováván v antroposofickém duchu a měl k Obci křesťanů blízko, chtěl Obec inovovat. Adamce považoval za autoritářského, chtěl mu však pomoci. Vznikl z toho svár, ze kterého mohl vzejít pouze jeden vítěz. Později se Dostal uchytil v hudebním světě, dlouho pracoval např. jako dirigent československého orchestru. Později měl styky se členy Charty 77. V ilegalitě se podílel na rozvoji Antroposofické společnosti a po roce 1989 se snažil o její rehabilitaci. V roce 1997 byl dokonce opět vysvěcen knězem Obce křesťanů a poté ještě několik let v úzkém kruhu celebroidal. Viz. PESCHEL, 2022. (s. 245-246).

¹⁶¹ NA. Fond *Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna -1941-1950*. sign. A 92/3 Adamec. Karton 16. žádost o cestovní pas a zápisy v cestovním pasu Josefa Adamce.

pastýřům, a náhodné setkání v Jindřišské ulici. Další interakce mezi dvojicí proběhla podle výsledku počátkem roku 1959, kdy Ferdinand Hudeček, překladatel Steinerových textů, u kterého Adamec ve 20. letech v Praze chvíli bydlel, zaslal po Adamcovi strojopis vypůjčené studie *Krisis und Katharsis I*. Pokud tedy Dostal věděl o Adamcově ilegální činnosti v 50. letech, neprozradil ho, a to ani po nesváru, který mezi nimi proběhl. Přitom je nějaký častější kontakt mezi nimi pravděpodobný, Josef Adamec je uvedený jako první osoba v Dostalově telefonním seznamu, které StB při domovní prohlídce zabavilo.¹⁶²

V minulé kapitole je popsán marný boj Obce křesťanů proti nově nastoleným řádům komunistického režimu po únoru 1948. Adamec, který byl v přední linii, nesl i po čtyřiceti letech toto období velmi těžce, z některých pasáží životopisu je čitelné, že neúspěch Obce dával za vinu sobě samému. Ve sboru eskaloval souboj s Janem Dostalem – což Adamec komentoval například takto: „*Někdy se stává, že nově vysvěcený se cítí být starším pastorem utlačován. Zde to bylo kupodivu naopak. Mou laskavost považoval za slabost.*“¹⁶³ Neustávaly ani chvíle strávené na úradech, během kterých probíral možnosti, jak Obec zachránit. Údajně jej jeho snaha zavedla až k audienci u ministra průmyslu, Zdeňka Fierlingera, který mu odsouhlasil samostatnou působnost Obce. Úředník, který Adamce k Fierlingerovi vedl, jeho návštěvu zakončil slovy: „*Že se na to raději nevykašlete a nezačnete normálně pracovat!*“. Zákazu Obce křesťanů v červenci 1951 podle Adamce také předcházela policejní razie. Ve vzpomínkách uvádí, že byl 6. ledna příslušníky StB přerušen Obřad posvěcení člověka, Adamec byl zadržen a následně při výslechu nucen, aby se Obec připojila k nějaké povolené náboženské organizaci a nepřidělávala zbytečné potíže. Po této zkušenosti zaměřil večerní přednášky na likvidaci templářského řádu a osud katarů. Jak již víme, kvůli stagnaci úřadu nevyšlo Obci křesťanů přidružení k Jednotě evangelických pracovníků a rozhodných křesťanů Snaha. Adamec poté hledal alternativy. Nejlepší možnost mu poskytl dr. Jaroslav Emanuel Janeček (1870-1953), zakladatel českého odvětví Swedenborgiánské církve (Církev Nového Jeruzaléma). Jeho společenství bylo úřady převedeno pod záštitu Náboženské společnosti československých unitářů, což doporučil i Adamcovi. Ten s představiteli unitářů vyjednal možnost vést v jejich prostorách Obřad posvěcení člověka. Učinil tak 11. listopadu 1951, i přes zákaz k náboženské činnosti, který mu byl ten rok udělen. Celá akce byla pravděpodobně záminkou úřadu k definitivní likvidaci Obce křesťanů. Unitářům se znelíbil způsob, jakým Adamec sloužil mši

¹⁶² ABS: sbírka *Svazky kontrarozvědného rozpracování (KR)*: arch. č. KR-967786 MV (svazek vedený k osobě Petra Dostala). V dokumentech můžeme najít také Dostalovu korespondenci, kterou StB zadržela, nebo překlady Steinerových textů s podtrhanými pasážemi, které režimu vadily.

¹⁶³ ADAMEC, BD.

a SÚC Adamce ihned předvolal a upozornil, že porušil zákaz o výkonu bohoslužeb.¹⁶⁴ Byla mu udělena pokuta 5000 Kč, kterou mohl zaplatit jen díky darům, které mu stoupenci Obce zaslali k Vánocům. Nové zaměstnání získal jako tiskař a později kontrolní technik v národním podniku Hutní projekt, kde působil až do odchodu do penze v roce 1967.¹⁶⁵ Po zbytek 50. let se Adamec stáhnul do soukromí. Z životopisů víme, že většinu volného času s Aloisií Koudovou vytvářeli tajné překlady antroposofických textů a příznivcům rozesílal strojově psané perikopy. Před únorovým převratem část členů emigrovala, takže česká Obec opět prořídla. Vzhledem k tomu, že od událostí uplynulo už sedmdesát let, nemohl jsem promluvit s pamětníky, kteří padesátá léta v Obci zažili. Všichni dotázaní respondenti se však shodují, že docházelo k setkáním členů, za přísného utajení. Je pravděpodobné, že Adamec pořádal přednášky, ale z opatrnosti se zdržel poskytování svátostí. Bývalí členové se však nevzdali své antroposofické ideologie a vychovávali v ní své děti, jež se semkli kolem Adamce v letech sedmdesátých. V Archivu bezpečnostních složek byl dohledán pouze záznam o nedochované archiválii. 10. října 1961 byl druhým oddělením prvního odboru IV. správy Ministerstva vnitra (ekonomická kontrarozvědka) registrován osobní svazek. Ten byl 26. července 1963 předán Krajské správě MV Praha a dne 23. srpna téhož roku zrušen.¹⁶⁶ Krátká naděje vysvitla pro Obec křesťanů v letech 1968-1971. Nic nebylo jisté, stěhovali se mezi různými prostory a absolvovali četná byrokratická setkání. V roce 1970 Obec krátce působila v kulturním centru Žofín, kde Adamec oddal dva páry. Alena Nevrklová na svůj sňatek vzpomíná matně. V rozhovoru potvrdila, že svátosti manželství se zúčastnila opravdu velká část sboru, ale protože Obec po zákazu fungovala teprve krátce, některé z návštěvníků ani neznala. Novomanželům byli také z řad sboru vybráni svědci. Vzpomíná si pouze na doktora Záveského, jednoho z prvních průkopníků homeopatického lékařství v Československu. Jediný svatební dar, na který vzpomíná, byl kříž, spletený z čerstvých proutků, svázaný červenou mašlí – dar pro všechny páry oddané v Obci křesťanů.¹⁶⁷ Ve stejný den, kdy byl sbor vypovězen z Žofína, zemřela Adamcova manželka Aloisie. Obec byla od léta 1970 opět na ústupu. Azyl jim poskytl farář Církve československé Bohuslav Lohnický ve sklepích své farnosti v Hellichově č. p. 18. Na jejím místě stával kostel zasvěcený sv. Vavřincovi, z něhož se zachovaly románské sklepy, ve kterých se Obec tajně setkávala. Adamec své přednášky věnoval právě svatému Vavřincovi a prvním křesťanům

¹⁶⁴ ¹⁶⁴ AHMP, *Spolkový katastr*. signatura I/0082. karton 9. Zpráva referenta pro vnitřní věci a bezpečnost Okresního národního výboru Praha 1.

¹⁶⁵ ADAMEC, BD.

¹⁶⁶ Odpověď Archivu bezpečnostních složek, oddělení archivních fondů FMV na žádost o předložení archiválií ze 4. května 2022.

¹⁶⁷ Rozhovor s paní Alenou Nevrklovou ze dne 28. 1. 2024. originál nahrávky uložen v archivu autora.

skrývající se v římských katakombách.¹⁶⁸ Působení Obce křesťanů z dob normalizace již spadá pod tzv. podzemní církve. Adamec vytvořil několik na sobě nezávislých skupin, které udržovaly ducha Obce křesťanů. Setkávaly se po bytech, jako starší přátelé a probíraly antroposofická témata. Víme také, že Adamec v 70. letech několikrát vycestoval do zahraničí, absolvoval ozdravnou kúru ve Stuttgartu, kněžské svěcení v Berlíně a synoda v Drážďanech.¹⁶⁹ Nezanikly ani tradiční kruhy mládeže, během kterých Adamec s dětmi četl texty Goetha, J. R. R. Tolkiena aj., ve kterých hledali stopy duchovna a rozmlouvali nad nimi.¹⁷⁰ Tajné Obřady posvěcení člověka probíhaly v bytě Anny Koudové na Vinohradech. Alena Nevrklová vzpomíná, že tam také byli pravděpodobně kolem roku 1975 pokřtěni její dva synové.¹⁷¹ V nejužších kruzích tedy Adamec nadále pokračoval i v duchovní činnosti. Poté, co zemřela A. Koudová, se Obřady přesunuly do bytu Libuše Fišerové. Nejposvátnější však byla setkání u Adamce doma. Adamec přijímal k návštěvám kohokoliv, kdo potřeboval vyslechnout nebo poradit. Ač sám prožil tolik útrap, nikdy nedal znát slabost a člověka vyslechl, ať už měl problémy osobní, potřeboval poradit s vírou, nebo výchovou dětí. V té době se uchytila také jeho přezdívka *Strýček*, kterou nesl po vzoru středověkého valdenského hnutí. Návštěva u Strýčka byla podle výpovědí pamětníků rituálem. Člověk se musel nejprve telefonicky objednat na termín návštěvy. Bylo důležité, aby nepřišlo více lidí najednou, takže se vždy vcházelo po jednom. Za nádvořím byly prosklené dveře a panské schodiště, lemované rokokovými dekoracemi, nad ním byl balkon poskytující výhled do nádvoří, nalevo byly Adamcovy dveře. V bytě Adamec návštěvu vždy zavedl do kuchyňky, místnosti s vysokým stropem, ze kterého visely dlouhé zelené závěsy, uvařil silnou černou kávu a rituál mohl začít.¹⁷² Pamětníci se shodují, že v sousedním bytě bydlel udavač. Nikdo si však nevybavuje jeho jméno, Peschel ho přezdívá *pan Číhal*. Jelikož vše procházelo až do sametové revoluce, i Číhal se stal pouhou vzpomínkou a nikdo o něm více nepátral. Je tedy možné, že tuto hrozbu sestrojil Adamec sám, aby posílil opatrnost jedinců, kteří jej navštěvovali.¹⁷³

Události sametové revoluce se Adamce dotkly pouze z vyprávění mladých lidí, kteří jej navštěvovali, i přesto k nim byl solidární a vnímal, že svět je konečně v pořádku. Poté, co se

¹⁶⁸ ADAMEC, Josef. *Podivuhodná zastavení na cestě. K padesátým narozeninám Obce křesťanů v Čechách*. Praha. 1975. Ve zprávě SÚC z roku 1955 víme, že křesťané se během období socialismu skrývali v katakombách vícekrát, např. na Šumpersku. Adamec tedy vytvořil vhodnou dějinnou paralelu.

¹⁶⁹ PESCHEL, 2022. (s. 168-178).

¹⁷⁰ Rozhovor s panem Miroslavem Pražanem ze dne 25. 3. 2024

¹⁷¹ Rozhovor s paní Alenou Nevrklovou ze dne 28. 1. 2024.

¹⁷² PESCHEL, 2022. Potvrzeno v rozhovorech s Miroslavem Pražanem, Alenou Nevrklovou a Tomášem Boňkem.

¹⁷³ Rozhovor s panem Tomášem Boňkem ze dne 1. 2. 2024.

Obec přesídlila do Modrého domu v ulici Na Špejcharu. Adamec i přes svůj věk aktivně pracoval pro Obec, pořádal svátosti a stýkal se s přáteli. Konec jej zastihl na Velký pátek 14. dubna 1995. Přípravné poznámky na večerní kázání končily větou „*Stánek našeho srdce hoří, to jest mystická skutečnost*“.

Na závěr si dovolím vložit úryvek zádušní mše pro Josefa Adamce, kterou vedl farář Frank Peschel:

„Sloužil v nejrůznějších podmínkách, v menších a větších sídlech, za určité doby v kostele a nejčastěji v bytech. Víme, co tím mám na mysli: Z těch šedesáti dvou let sloužil asi jen třetinu veřejně. Ostatní čas musel ve službě Bohu vydržet pod tlakem zákazu. A vydržel. Sám často říkal: „Nikdy nepovolím!“ A tak pronášel jiskru obnoveného křesťanství temnotou všech zákazů a čtyřikrát začínal znovu budovat Obec křesťanů na veřejnosti. Ale hoří naše srdce, když se pokusíme procítit, co to znamenalo. Hoří studem nad slepotou, která může tak bezohledně potlačovat zárodek budoucnosti. Hoří soucitem s chvílemi bezradnosti, zoufalství a utrpení, které musel prožít. Ale žhne i obdivem nad tím, čeho je člověk ve svém životě schopen. Ve všech dobách.“

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat trojici úzce spjatých témat, které se potkávají v osobnosti Josefa Adamce. V první části se věnuji počátkům antroposofického učení a výkladu nauky v souvislostech. Představuji zakladatele tohoto směru Rudolfa Steinera, kterého životní zkušenosti daly v kontextu doby vzniknout myšlenkovému směru zvanému antroposofie. Smyslem této kapitoly je seznámit čtenáře s obecnými principy tohoto duchovědného hnutí ve společenskohistorickém kontextu. Druhou kapitolu věnuji Obci křesťanů, jejímu světovému vývoji, duchovní věrouce, a nakonec vývoji v Československu. Zásadní přínos této kapitoly shledávám v představení poměrně nepopsaného náboženského hnutí a jeho vývoji napříč dvěma totalitními režimy. Tématika náboženské persekuce by neměla být opomenuta, a prozkoumat ji skrze přístup totalitních garnitur k jedné z mnoha církví, považuji za vhodné pojetí. Poslední kapitola je věnována osobnosti Josefa Adamce, jehož životní cestu a činnost považuji za příklad odvahy a oddanosti ve vyšší duchovní přesvědčení. Tuto kapitolu pojímám jako mozaiku vzpomínek ať už Adamcových, nebo druhých lidí z jeho blízkého okolí, skrze které se snažím představit lidskou tvář celého příběhu. Jsou to každodenní

zážitky, osobní poznatky a reflektování širšího dějinného kontextu skrze příběh jedince, které stavím do kontrastu s těžkou dobou, ve které se odehrával.

Přínos práce vnímám v tom, že popisuje z historického hlediska nepříliš popsané téma. Mísí se v ní rodinná historie s dějinami církevními, kterými prochází totalitní režimy, a to celé v atmosféře spiritistického duchovního směru.

Seznam použitých pramenů a literatury

Primární prameny

ADAMEC, Josef. *Životopis 1966*. Archiv Obce křesťanů v Praze. Digitální přepis vyhotovil Frank Peschel r. 2014.

ADAMEC, Josef. *Maschinenschriftlicher Lebenslauf aus den Jahren 1985-88*. Archiv Obce křesťanů v Praze Digitální přepis vyhotovil Frank Peschel r.2014.

ADAMEC, Josef. *Böhmen-Druck*. Archiv Obce křesťanů v Praze. Souhrnný vývoj Obce křesťanů v Čechách podle vzpomínek Josefa Adamce. Digitální přepis vyhotovil Frank Peschel r. 2014.

ADAMEC, Josef. *Podivuhodná zastavení na cestě. K padesátým narozeninám Obce křesťanů v Čechách*. 1975. Archiv Obce křesťanů v Praze. Digitální přepis vyhotovil Frank Peschel r. 2014.

Archiv bezpečnostních složek: sbírka *Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V)*: arch. č. V-3817 MV (spis vedený k osobě Petra Dostala).

ABS: *Historický fond Státní bezpečnosti (H)*: arch. č. H-722 (svazek vedený k tématu antroposofistů).

ABS: sbírka *Svazky kontrarozvědného rozpracování (KR)*: arch. č. KR-967786 MV (svazek vedený k osobě Petra Dostala).

ABS: fond *Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV (Z)*: sign. Z-6-357.

Archiv hlavního města Prahy, fond: *Spolek přátel obce křesťanů Praha*, karton 1-2. (nezpracováno).

AHMP, fond: *Spolkový katastr*, signatura I/0082. karton 9.

Národní archiv: fond *Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva*. značka PŘ II – EO. Karton: Adamec Josef, Adamec Josef2.

NA: fond *Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941-1950*. značka PŘ 1941-1951. Karton 16, sign. A 92/3 Adamec.

NA: fond *Státní úřad pro věci církevní, Praha*. značka SÚC. Karton 7. inv. č. 66.

NA: fond: *Ministerstvo kultury ČSR/ČR, Praha*. značka MK ČSR/ČR. Karton nezpracovaný.
Sign. 47d Církev.

Zprávy Anthroposofické společnosti z let 1924-1925. díl I.-III. (tištěný nevydaný pramen).

Sborník Svojanova. Hrst vzpomínek účastníků Dnů duchovního společenství pořádaných Obcí křesťanů ve dnech 4.-13. července 1946 na královském hradě Svojanov. (tištěný nevydaný pramen)

Sekundární prameny

Periodika:

Práh. Časopis pro náboženskou obnovu. Ročník I.-VIII. (1933-1940). Praha. Archiv Obce křesťanů v Praze.

FLEISCHEROVÁ, Karin. „Josef Adamec – první český kněz Obce křesťanů“, Okruh a střed 1/1, 1998.

ŠTAMPACH, Ivan. *Počátky moderního theosofického hnutí*. Praha, Dingir, religionistický časopis o současné náboženské scéně. roč. 11. 2008.

ŠTAMPACH, Ivan. *Anthroposofie u nás dnes*. Praha, Dingir, religionistický časopis o současné náboženské scéně. roč. 3. 2000.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *H. P. Blavatská a její theosofie*. Praha, Dingir, religionistický časopis o současné náboženské scéně. roč. 3. 2000

Orální prameny:

Rozhovor s paní Alenou Nevrklovou vedený dne 28. 1. 2024, originál nahrávky uložen v archivu autora v archivu autora.

Rozhovor s panem Tomášem Boňkem vedený dne 1. 2. 2024, originál nahrávky uložen v archivu autora v archivu autora.

Rozhovor s panem Miroslavem Praženem vedený dne 25. 3. 2024, originál nahrávky uložen v archivu autora.

Rozhovor s panem Janem Matěchou vedený dne 25. 3. 2024, originál nahrávky uložen v archivu autora.

Literatura:

BAUMANN, Adolf. *Abeceda anthroposofie. Slovník s výkladem pojmů z oboru anthroposofie*. Březnice, Ioanes. 1999. ISBN 80-86294-01-X

DOSTAL, Jan. *Rudolf Steiner – zakladatel anthroposofie*. In. JANKOVSKÁ, Hana. *Průvodce českou anthroposofií*. Praha, Fabula. 2002. ISBN 80-86600-00-9.

JÄGER, P. *Círky a náboženské společnosti v České republice a jejich právní postavení (příručka pro veřejnou správu)*. Praha, ministerstvo kultury. 2006

KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno, Doplněk. 1993. ISBN 80-85765-27-6.

KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu. Život Přemysla Pittra (1895-1976)*. Praha, Litomyšl; Paseka. 2009. ISBN: 978-80-7185-971-0.

NEŠPOR, Zdeněk R.; VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*. Praha, Karolinum. 2016. ISBN: 978-80-246-3316-

PESCHEL, Frank. *Stánek našeho srdce hoří*. Praha, Malvern. 2022. ISBN: 978-80-7530-341.

STEINER, Rudolf. *Má cesta životem*. Olomouc, Michael. 2000. ISBN 80-86340-08.2

ŠTAMPACH, Ivan. *Přehled religionistiky*. Praha; Portál. 2008. ISBN 978-80-7367-384-0.

VEBER, Václav. *Osudové únorové dny 1948*. Praha; Nakladatelství Lidové noviny. 2008. ISBN: 978-80-7106-6

WELZER, Harald. *Můj děda nebyl nácek: Nacismus a holocaust v rodinné paměti*. Praha. Argo. 2010. 978-80-257-0228-4.

WILLMAN, Carlo. *Rudolf Steiner – osamělý vědec ducha z pohledu několika současníků*. In MÜLLER, Joachim, *Antroposofie a křesťanství*. Praha, Karmelitánské nakladatelství. 1995. ISBN:80-7192-230-7.

ZDRAŽIL, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha. Osobnosti, instituce, impulzy*. Praha, Fabula. 2015. ISBN: 978-80-87635-28-5.

Závěrečné práce:

BEZDĚK, Robert. *Antroposofie a její vliv na spiritualitu v českém prostředí*. Brno, 2008. Rigorózní práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Ústav religionistiky

OPŠALÍKOVÁ, Karin. *Náboženství v Československu po 2. světové válce ve výuce dějepisu*. Brno, 2020. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav. Ústav historie pro střední školy

Internetové zdroje:

Dokument ČT: tvůrčí skupina Karla Fuksy a Hany Vrbové. *František Drtíkol – fotograf, malíř, mystik (1998)* dostupné online: https://www.youtube.com/watch?v=e5_OHHGv_B4 (cit. 2024-04-02).

web Obce křesťanů – obecné seznámení sepsané farářem Milanem Horákem: <https://www.obec-krestanu.cz/onas/obecne-seznameni> (cit. 2024-04-04).

BÍLEK, František, *Výbor z díla*. Praha, S.V.Ú. Mánes. 1941. Zdigitalizováno v Moravské zemské knihovně. (online): <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:60302e30-8642-11e2-aa2b-005056827e51?page=uuid:d3d71290-aba4-11e2-b48c-001018b5eb5c> (cit. 2024-04-02).

JAKUBEC, Ondřej. *Malíř a grafik Rudolf Michalík ve světle svého olomouckého „archivu“ (1922-1940)*. In. *Opuscula historiae atrium*. 2021. vol. 70. ISSN: 2336-4467. (online) <https://digilib.phil.muni.cz/sites/default/files/pdf/144990.pdf> (cit. 2024-04-02).

ZDRAŽIL, Tomáš. *Theosofie v Praze*. In: *Paginae Historiae*, Sborník státního ústředního archivu v Praze. Roč. 6. Praha. 1998. ISSN:1211-9768. (s. 25). K dispozici online: https://rukovet.cms.flu.cas.cz/static/Odkazy_upload/PH_06_1998.pdf (cit 2024-03-28)

<https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vyzkumu/akce-p/> (cit. 2024-04-01)

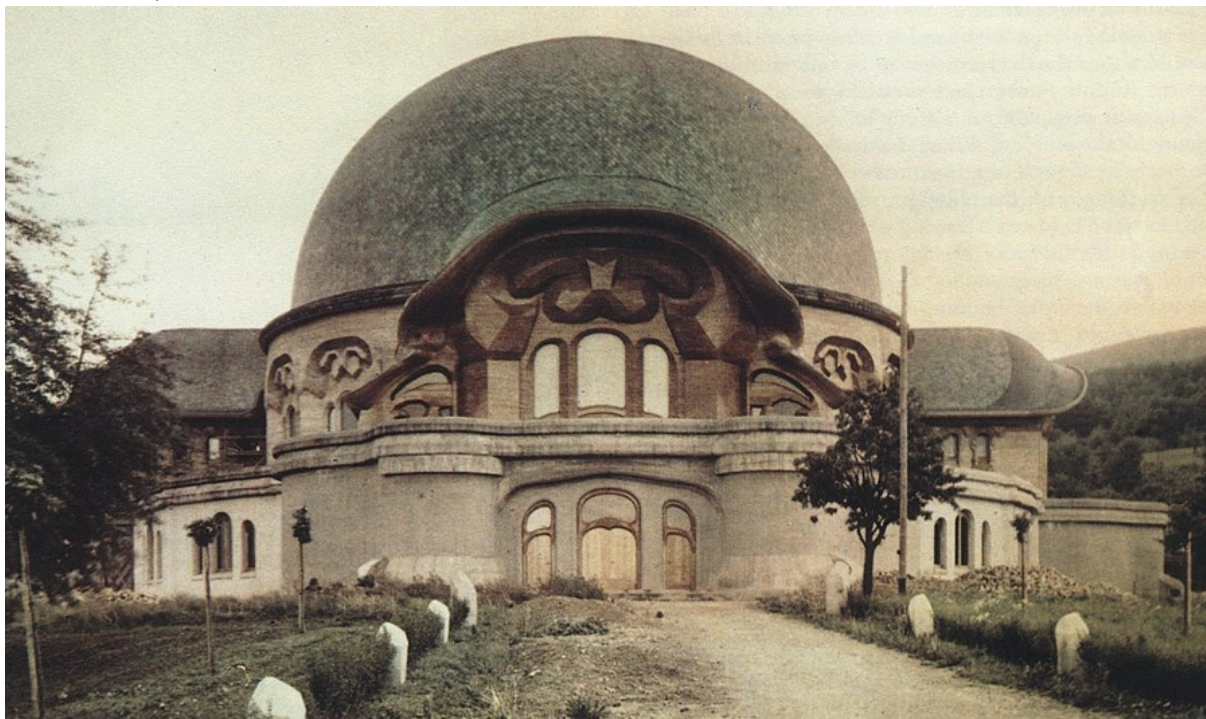
podcast Ústavu pro studium totalitních režimů – rozumět svým dějinám. *ÚSTR Podcast s historičkou Evou Vybíralovou o tzv. skryté církvi* ze dne 4. 2. 2021.

KOBIALKA, Hans. *Schröer, Karl Julius – Kulturstiftung der deutschen Vertriebenen*. (online) <https://kulturstiftung.org/biographien/schroer-karl-julius-2> (německy) (cit. 2024-03-20).

Seznam obrazových příloh

Obr. č. 1. – Rudolf Steiner vyfotografován Ottou Rietmannem. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f5/Steiner_um_1905.jpg. (cit. 2024-04-10)

Obr. č. 2. – První Goetheanum. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/goetheanum>. (cit. 2024-04-10)

Obr. č. 3. – Druhé Goetheanum. Dostupné z: <https://www.widewalls.ch/magazine/goetheanum>. (cit. 2024-04-10)

Obr. č. 4. – Vlastní archiv autora. Marrei Herman, bez názvu, 1950. Příklad antroposofické malby ve specifickém rámu.

Obr. č. 5. – Josef Adamec ve kolem roku 1936. Dostupné z: <https://info.dingir.cz/2022/04/prvni-cesky-knez-obce-krestanu-josef-adamec-ke-120-vyroci-jeho-narozeni/>. (cit. 2024-04-10)

Obr. č. 6. – Vlastní archiv autora. Josef Adamec se Štěpánem Vondráškem v sedmdesátých letech.

Obr. č. 7. – PESCHEL. 2022. Dům U Jednorožce na Staroměstském náměstí. (s. 278).

Obr. č. 8. – Modrá vila, dnešní sídlo pražského sboru Obce křesťanů. Dostupné z: https://pamatky.praha.eu/jnp/cz/pamatkovy_fond/-publish-pamatky-cz-dotace-prehled-poskytnutych-grantu-galerie_granty-galerie_granty_2017-g020c_po.html (cit. 2024-04-10).

Obr. č. 9. – Zrestaurovaný Pachůtv palác, ve kterém měl od roku 1938 byt Josef Adamec. Dostupné z: <https://tak2002.cz/project/pachtuv-palac/> (cit. 2024-04-10).

Obr. č. 10. – Vlastní archiv autora. *Zprávy Anthroposofické společnosti z let 1924-1925*. Zpráva o anthroposofickém sjezdu v Praze z 25.-28. října 1925.

Obr. č. 11. Vlastní archiv autora. *Práh. Časopis pro náboženskou obnovu*. roč. VIII. Informace o konání dnů duchovního společenství v létě 1940.

Obr. č. 12. AHMP, fond: *Spolkový katastr*, signatura I/0082. karton 9. Dopisy psané Spolku přátel Obce křesťanů na zadní stranu složenky z počátku 50. let.

Obr. č. 13. NA: fond *Státní úřad pro věci církevní, Praha*. značka SÚC. Karton 7. inv. č. 66. Příloha k č. T 51/56 S. V ČSR se křesťané scházejí v katakombách.

Seznam obrázků

Obr. č. 1.

Obr. č. 2.

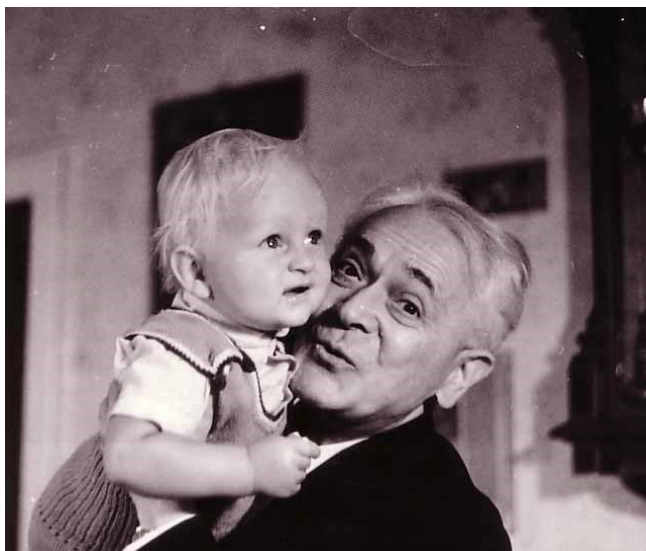
Obr. č. 3.

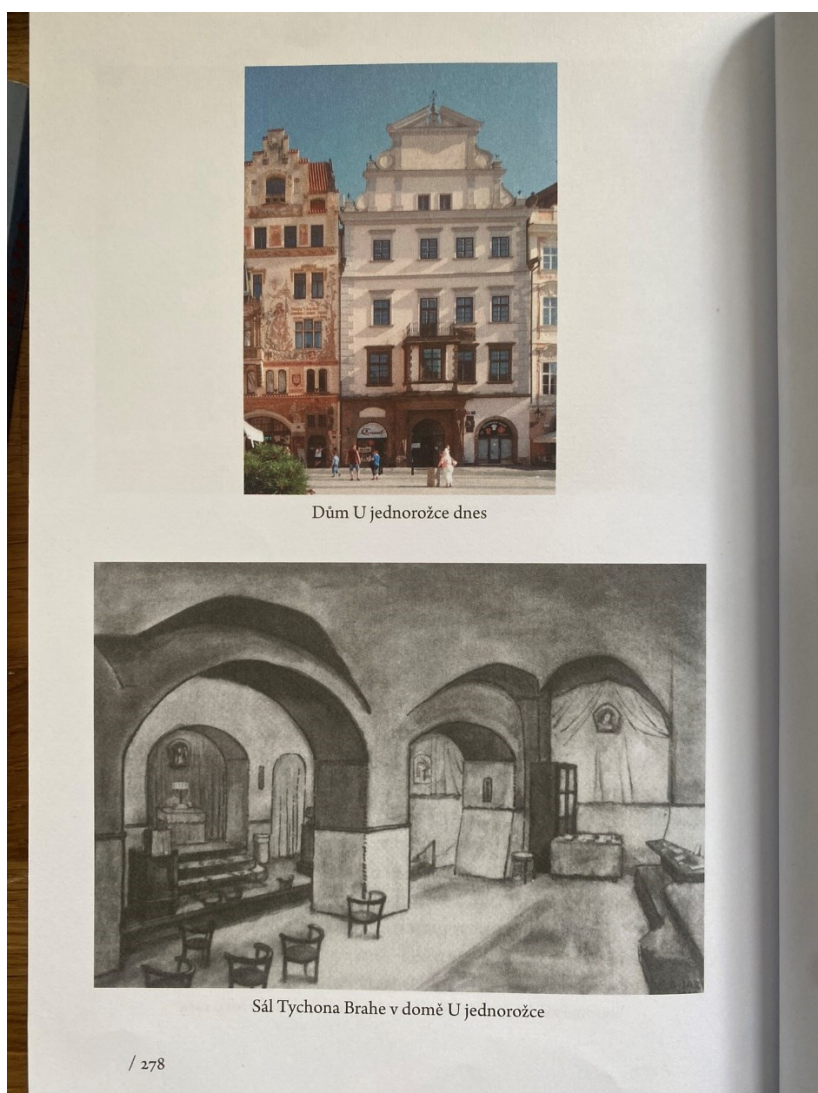
Obr. č. 4.

Obr. č. 5.

Obr. č. 6.

Obr. č. 7.

Obr. č. 8

Obr. č. 9.

evropský a americký. Pro asijský život duchovní bylo by nutno mluvit jinak.

Dr. Ita Wegmannová

Zpráva o anthroposofickém sjezdu v Praze.

Od 25. - do 28. října konal se v Praze sjezd za účelem založení zemské společnosti v Č.S.F.. Více jak před rokem bylo v Praze za návštěvy Dra. Steinera po vánočním sjezdu usneseno, aby byla založena zemská společnost. Když stanovy její byly nyní schváleny, jak byly úřadům zadány, mohlo být dne 28. října 1925 skutečně vykonáno její založení.

Zemská společnost záleží ze členů českých a německých a čítá asi 200 - 300 členů. Významný krok byl učiněn tímto založením; jest viděti v něm skutečný účinek působení anthroposofie. Češi a Němci se spojili k ideálnímu sdružení a s radostí i nadšením ke společné práci.

Z představenstva v Dornachu byli přítomni Dr. Wachsmuth a já při této slavnosti,

která na nás učinila velký dojem. Byla to rozmanitost členů představenstva, kteří byli určeni k založení zemské společnosti - což nás zajímalo - a skutečnost, že přes různost osobností vládla jednotnost.

Tato jednotnost byla tak silná, že, když jeden z českých členů p. inž. Brabínek navrhl, aby jako o jeden z prvních činů zemské společnosti bylo dbáno o to, shromáždit úplně český dar na opatření židí pro nové Goetheanum, byl tento návrh celým shromážděním jednomyslně přijat. Byl to pro nás členy představenstva povznášející zážitek, že jsme mohli prožítí zároveň tuto obětavost, kterouž podnikl zajisté též velmi Dr. Wachsmuth, proslaviv přednáškou o novém Goetheanu a učiniv v ní nákresy a obrazy názorným a samozřejmým, že jest nutno nezbytně toto nové Goetheanum dohotoviti, nechceme-li jako žáci Dra. Steinera si uvědomiti, že by nedokončení stavby bylo naším zaviněním.

Byly to poslední myšlenky Dra. Steinera, jimiž se zabýval, jak má býti toto Goetheanum dohotoveno; jeho stálá péče, aby vymohl u švýcarských úřadů schválení tohoto mohutného stavitelského díla. Ba dokonce v posledních dnech jeho života vydal poslední pokyny k upravení této stavby. O tom promluvil Dr. Wachsmuth ve své přednášce před zasedáním zemské společnosti a tyto vývody pohnuly p. Brabínka k jeho návrhu, aby se neustalo, dokud nebude

Zprávy č. 11 - 1925.

Obr. č. 10.

krasna...
ležitou pomocnicí v náboženské výchově a vyučování. Jiným vrcholným
místem je tu kapitola o dětech předčasně zemřelých, jež vnáší světlo
do utajených zákonů lidského života. Jak nezměrnou útechou mohou
tato slova býti rodičům, jimž bylo dítě smrtí vyrváno!

Tuto knihu, rozměrem malou, avšak vnitřně velkou a nanejvýš vý-
znamnou můžeme z celého srdce doporučiti. Proto prosíme naše přátele,
kteří ji znají a oblíbili si ji, aby na ni vždy upozorňovali mluvili o Obci
křesťanů, nebo o výchově dítěte. Tím nepoukazujeme jen na naši obno-
vitelskou práci náboženského života, nýbrž pomáháme stavěti novou,
produševnělou kulturu.

Josef Adamec

PŘEDBĚŽNÉ OZNÁMENÍ

Jako minulá léta zamýšlíme i letos uspořádati ve dnech od 6.
do 14. července v místnosti U Nejedlů na Pelechově u Železného
Brodu

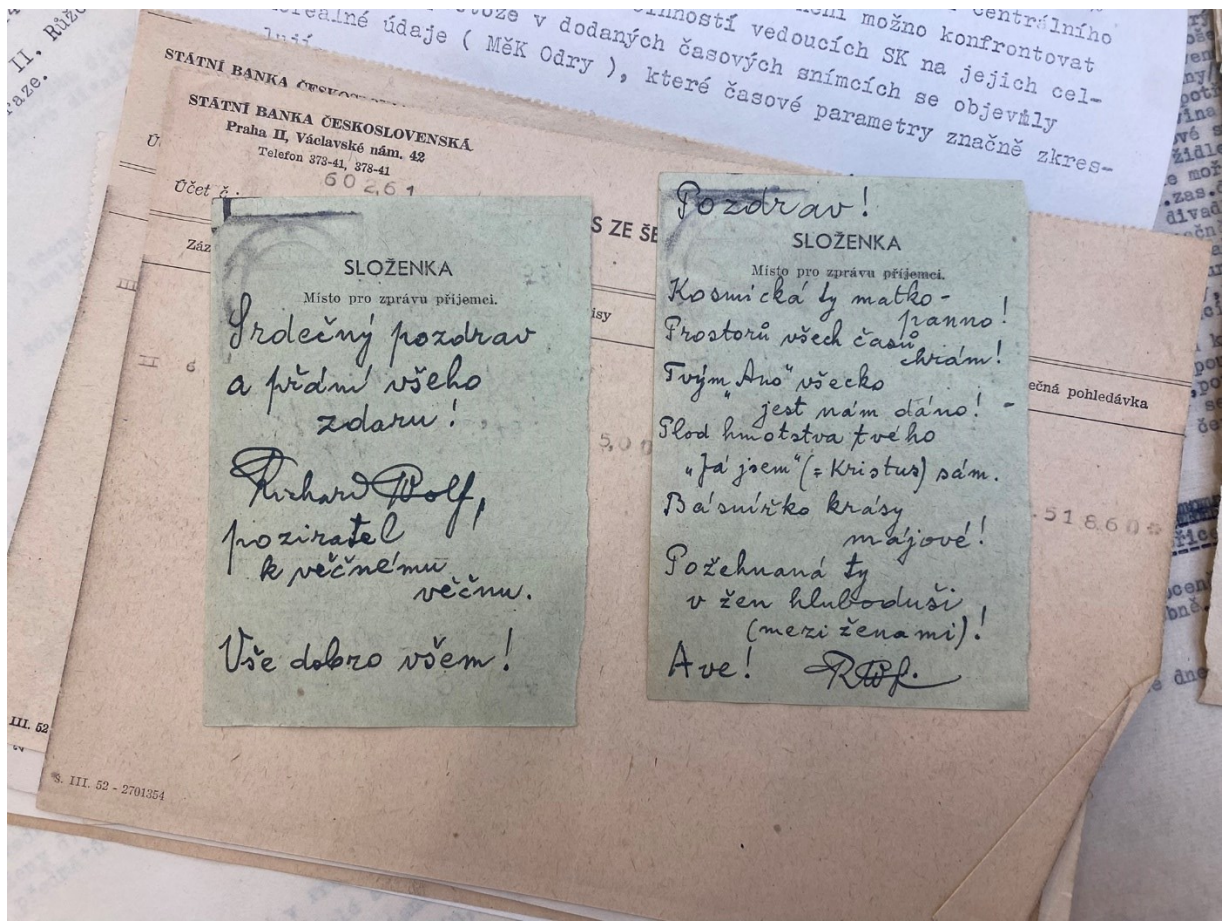
DNY DUCHOVNÍHO SPOLEČENSTVÍ

Zahájení dne 5. července o 6. hodině odpolední, ukončení v ne-
děli dne 14. července večer. Zájemcům sdělíme pořad a podmínky
(ubytování, stravování a pod.).

Přihlášky a dotazy zašlete, prosíme, co nejdříve na adresu
Josef Adamec, Praha I., Náprstkova ul. 1—3/I. — te-
lefon 35562.

»PRÁH« vychází měsíčně. — Vydává Spolek přátel Obce křesťanů
v Praze. Vedou: Eduard Lenz, Josef Adamec a Karel Procházka. —
Za redakci odpovídá Josef Adamec. — Redakce a admi-
nistrace: Praha I., Staroměstské nám. 21. — Telefon 355-62. —
Předplatné na celý rok K 22.—, na půl roku K 11.—. Jednotlivá
čísla K 2.—. — Do ciziny K 30.—. Účet poštovní spořitelny 75.587. —
Novinová sazba povolena ředitelstvím pošt a telegrafů č. 234.004-VII-1932.
Dohlédací poštovní úřad Praha 25. — Tisk: A. Koniček, Praha XII.
Toto číslo vyšlo 15. dubna 1940.

Obr. č. 11.

Obr. č. 12.

Příloha k č. T 51/56-5

V ČSR se křesťané scházejí v katakombách .

" V obou čs. kostelích v Šumperku, ve farním a v klášterním byli státem ustaveni tak zv. kněží, oddaní komunistickému režimu. Vznikl konflikt - jak se dovídá korespondent agentury Continental mezi vládou dosaženými kněžími a věřícími. Boj se zhoršil do té míry, že věřící úplně bojkotovali i oba kostely a scházeli se k náboženským úkonům v jiných místnostech. Když se úřady o tom dověděly, zavřely " rezervní kostely", což přispělo k tomu, že se vytvořila situace podobná antickým katakombám. Věřící zorganizovali tajné náboženské ceremonie, které prováděli kněží, buď jsoucí v pensii anebo z nejbližších okolí. Avšak ani to nemělo dlouhého trvání. Komunistické orgány, které to tušily, učinily vše, aby to bylo potlačeno. Věřící tedy začali s jinou : pořádali nedělní výlety a navštěvovali kostely okolní; okamžitě však byly odvolány autobusové linky, kterými tam bylo spojení.
Agenzia Cintinentale, Roma, 13.12. 1955. "

Obr. č. 13.